

Explanation of the Physical –Spatial Justice Components of a Justice-Oriented City with an Emphasis on the Knowledge - Power Theory, Case Study: the Five Districts of Rasht City

Mona Ebrahimparvar¹, hamid majedi^{2*} and Zahra sadat saeede zarabadi³

¹ Ph.D. Candidate, Department of urbanization, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

² Professor, Department of urbanization, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

³ Associate Professor, Department of urbanization, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Corresponding Author, majedi@srbiau.ac.ir

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2024

VOL. 8, Issue 1, PP, 55-76

Received: 01 Sep 2023

Accepted: 01 Jun 2024

Research article

KEYWORDS:

Spatial justice, power - knowledge, participation, Urban discipline

Introduction: Human life and the historical course of civilization have always been subjected to concepts such as justice and equality. Although the concept of justice is more than fair distribution and is considered a kind of social value, due to its content, there is no universal definition of justice, and it takes on different meanings depending on the social and geographical conditions. However, spatial justice theories emphasize its spatiality. Today, with the rapid growth of urbanism and excessive attention on the planning process, spatial inequalities derived from social and economic inequalities lead to the collapse of the balance of urban systems, the lack of content of urban planning measures, and unbalanced and unequal access to the district. Therefore, since the spatial organization in cities is influenced by the economic, social, political and cultural functions of the society, if these structures are formed based on justice, we will witness its impact in urban spaces, and its consequences can be spatial justice, and He pointed out equality in the distribution of services and resources in cities. In fact, spatial justice is the fair distribution of socially valuable resources such as power, environmental goods, and social services throughout space. In the public sphere, social claims can be negotiated and discussed, allowing multiple voices to be heard in the city. According to Michel Foucault, what sustains power and makes it acceptable is the fact that this power is productive, induces pleasure, shapes knowledge, and produces discourse. So it should be considered productive. A network that passes through the entire social body. With these words, the concept of a justice city can be studied in terms of its relationship with the two concepts of knowledge (truth) and power (Expediency), and by expanding Foucault's knowledge-power theory, it discussed whether the justice-centered city is based on Is communication action and Foucault's theory possible to be realized in the real world that has conflicting interests and complex power relations? The current research tries to find the theoretical foundations of justice and its roots in line with the concepts of spatial justice and the justice-centered city, emphasizing Foucault's theory of knowledge and power, to investigate the relationship between these two concepts in the urban space.

Methodology: This research is an applied-developmental research. The general strategy of this research is a combined strategy that uses a different and separate research strategy for each topic of the research. Thus, in the theoretical part of the

Cite this article:

Ebrahim parvar,M; Majedi, H; zarabadi, Z (2024). Explanation of the physical spatial justice components of a justice-oriented city with an emphasis on the knowledge - power theory, case study: the five districts of Rasht city. Urban Planning Knowledge, 8(1), 55-76. Doi: 10.22124/upk.2024.25410.1883

research, using the qualitative approach and based on the library method, the concepts of the justice-centered city and its spatial and physical components are explained, and then by referring to Foucault's works in knowledge-power theory and others. Thinkers in power, the place of this theory in urban planning have been studied and finally, the theoretical framework and conceptual model of the research based on the relationship between the two sides of spatial justice and knowledge-power in urban planning has been presented. Also, the special strategy will be narrative and analysis, and the type of theory in this research is content-proof. The indicators obtained in this research are based on the theoretical framework including spatial knowledge, guidance and control, and participation, as well as the statistical population including the citizens of Rasht city, which was randomly sampled from the statistical population of citizens. Cochran's formula and Morgan's table were used to determine the sample size, and the sample size was equal to 384 people. The statistical results are presented in two topics, descriptive findings and inferential findings. In the descriptive topic, the main variables were explained and interpreted using frequency statistics, mean, standard deviation, and frequency percentage, and in the inferential topic, the research model was investigated using the structural equation modeling technique. The average of the factors was evaluated with one-sample T-test, the ranking of factors was done with Friedman's ranking test, the comparison of districts in terms of spatial-physical components of the city of justice was done with the one-way analysis of variance test, and the comparison of the existing and desired situation with A one-sample T-test was performed. Data analysis was done with Smart PLS version 3 and SPSS version 27 software. The maximum error level of Crombach's alpha for hypothesis testing was considered being 0.05 ($p < 0.05$).

Results: The results show that because of the content of justice, there is no universal definition of it, and the concept of justice takes on different meanings depending on the social and geographical conditions. However, researchers emphasize that the material and non-material benefits of public policy should be distributed fairly. This point shows that planning is the product of power and politics. Urban planning, especially land use planning, is no exception to this. In fact, it is accepted by the public that citizens do not have much control over the forces that form the environment, and the changers, decision makers, creators and organizers of the environment are not citizens, but a group that changes the environment and makes decisions about it in the shadow and vaguely. The consequences of this trend lead to the privatization of urban spaces and injustice in the spatial organization of cities. Therefore, justice-oriented urban planning is a critical discourse against power inequality (poverty, corruption and discrimination) in urban spaces and a political effort against the privatization of public spaces for the benefit of capital.

Discussion: The present research states that for the principled movement of planning, it is necessary to identify the role of effective powers and forces in the society. In fact, justice-oriented cities improve the quality of life in cities by providing an empowering framework for urban actors. Therefore, understanding the dominant power structure and creating a control and monitoring system using technical knowledge and popular participation can lead to achieving a justice-oriented city based on the knowledge-power theory. The quality of life and the distribution of opportunities are two prominent axes of spatial and physical justice, which crystallizes in the majority of distributive justice and structural justice in the city. Also, Foucault's analysis of the space of the modern era emphasizes how specific spaces are produced, designed, constructed, controlled and regulated by disciplinary discourses and power-knowledge technologies. In the knowledge-power theory, Michel Foucault considers space to be the producer of power relations, which shows its influence in different ways, and believes that power flows in space and no space can exist without power flows. Therefore, planning is a mechanism that connects with the urban space through physical-spatial justice.

Conclusion: The findings obtained from the analysis show that almost all the

components and indicators of the city of justice are lower than the average in all districts of the city of Rasht. However, spatial knowledge or technical rationality to some extent has obtained a higher average in the city level than the other two components, guidance- control and participation. However, district 2, which forms the central fabric of the city, has the highest level of spatial knowledge component, which means the highest level of balance, diversity and spatial capability, the highest level of guidance and control, which means the highest level of visibility and regulation, and the highest level of participation, which means the highest level of monitoring and networking. And district 4, which often has an unplanned texture, has the lowest amount of these indicators. Finally, it can be concluded that by identifying the components of physical-spatial justice based on the theory of knowledge of power and the relationship between them, planning can be done through spatial knowledge (technical rationality) and by creating balance, diversity and capabilities. Spatially and by moving towards more complete forms of decision-making to reduce the intensity of injustice. Therefore, planning can be done by producing a disciplinary space toward guidance and control (discipline) and in line with the purposeful regulation of life by using concepts such as visibility and regulation in disciplinary spaces such as cities, streets, public uses, etc., To act toward social equality and influence the power of activists. Also, through participation (influence on choices) and considering the role of networks as relationships between forces and communication links, as well as the politics of difference and resistance, and the participation of weaker groups in decision-making, as well as the participation of disciplinary institutions from such as local governments, social representatives, local participants, etc., to play a positive role in liberation and standing. Finally, it can be said that understanding the dominant power structure and creating a control and monitoring system using technical knowledge and people's participation can lead to achieving a justice-oriented city based on the knowledge-power theory.

Highlights :

- Many researchers have explained the concepts of spatial justice in the planning system, but addressing the hidden and less seen aspect of planning theory, namely the realm of power and knowledge, can play an effective role in achieving spatial justice in justice-oriented urban development.

تبیین مولفه‌های عدالت فضایی – کالبدی شهر عدالت‌محور با تاکید بر نظریه

دانش – قدرت، نمونه موردی: مناطق پنج‌گانه شهر رشت

منا ابراهیم پرور^۱، حمید ماجدی*^۲ و زهرا سادات سعیده زرآبادی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استاد، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. دانشیار، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: majedi@srbiau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۳ دوره ۸، شماره ۱، صفحات ۷۶-۵۵ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: امروزه جستجو برای عدالت و مبارزه با بی‌عدالتی به دلیل وجود نابرابری‌های عظیم اجتماعی و اقتصادی، به یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزی تبدیل شده است که در این راستا شناسایی نقش قدرت‌ها و تاثیر آن بر خلق فضاهای عدالت‌محور شهری، موجب افزایش کیفیت زندگی می‌گردد.</p> <p>هدف: هدف اصلی این پژوهش، تبیین بررسی و مقایسه مولفه‌های دستیابی به عدالت فضایی کالبدی در مناطق ۵ گانه شهر رشت با تاکید بر نظریه دانش-قدرت فوکو است.</p> <p>روش: این پژوهش تحقیقی از نوع کاربردی-توسعه‌ای است و نوع نظریه در این پژوهش اثباتی-محتوی است. راهبرد کلی این تحقیق، راهبردی ترکیبی است و با استفاده از رویکرد کیفی به تبیین مفاهیم نظری می‌پردازد. بر اساس چهارچوب مفهومی پژوهش، شاخص‌های بدست آمده شامل دانش فضایی، هدایت-کنترل و مشارکت و همچنین جامعه آماری شامل شهروندان شهر رشت می‌باشد که نمونه‌گیری از جامعه آماری شهروندان بصورت تصادفی انجام شده است. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است و حجم نمونه معادل 384 نفر بدست آمده است. نتایج آماری در دو مبحث یافته‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی بیان شده است. در مبحث توصیفی با استفاده از آمارهای فراوانی، میانگین، انحراف معیار و درصد فراوانی، به توضیح و تفسیر متغیرهای اصلی پرداخته شد و در مبحث استنباطی، با استفاده از تکنیک مدلسازی معادلات ساختاری، مدل پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.</p> <p>یافته‌ها: در بررسی مفاهیم شهر عدالت‌محور مشخص گردید برای حرکت اصولی برنامه‌ریزی، شناسایی نقش قدرت‌ها و نیروهای اثرگذار در جامعه ضروری است. در واقع شهر عدالت محور با فراهم کردن یک چهارچوب قدرت‌دهنده برای بازیگران شهری، کیفیت زندگی را در شهرها بهبود می‌بخشد. بنابراین درک ساختار قدرت مسلط و ایجاد یک نظام کنترل و نظارت با استفاده از دانش فنی و مشارکت مردمی می‌تواند منجر به دستیابی به شهر عدالت‌محور بر مبنای نظریه دانش – قدرت گردد.</p> <p>نتیجه‌گیری: با بررسی و تحلیل مولفه‌ها و شاخص‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور با تاکید بر نظریه دانش – قدرت در مناطق پنج‌گانه شهر رشت، مشخص گردید که تقریباً تمامی این مولفه‌ها و شاخص‌ها در تمامی مناطق این شهر کمتر از میانگین متوسط است. هرچند دانش فضایی یا همان عقلانیت فنی تا حدی توانسته است نسبت به دو مولفه دیگر یعنی هدایت-کنترل و مشارکت، میانگین بالاتری را در سطح شهر به خود اختصاص دهد. بنابراین نتایج این پژوهش بیانگر آن است که با ارتقاء این مولفه‌ها و شاخص‌ها یعنی از طریق ارتقاء دانش فضایی (عقلانیت فنی)، هدایت و کنترل (انضباط) و مشارکت شهروندی و با گام برداشتن به سمت شکل‌های کامل‌تر تصمیم‌سازی، می‌توان از شدت بی‌عدالتی در شهر کاست.</p>

نکات برجسته:

- تاکنون پژوهش‌گران بسیاری به تبیین مفاهیم عدالت فضایی در نظام برنامه‌ریزی پرداخته‌اند اما پرداختن به جنبه پنهان و کمتر دیده شده نظریه برنامه‌ریزی یعنی قلمرو قدرت و دانش، می‌تواند نقشی موثر در دستیابی به عدالت فضایی در توسعه شهری عدالت محور ایفا نماید.

ارجاع به این مقاله: ابراهیم پرور، منا. ماجدی، حمید و زرآبادی، زهرا سادات سعیده. (۱۴۰۳). تبیین مولفه‌های عدالت فضایی – کالبدی شهر عدالت‌محور با تاکید بر نظریه دانش –

قدرت، نمونه موردی: مناطق پنج‌گانه شهر رشت. دانش شهرسازی، ۸(۱)، ۷۶-۵۵. Doi: 10.22124/upk.2024.25410.1883

بیان مسئله

زندگی بشری و سیر تاریخی تمدن همواره دست‌خوش مفاهیمی از قبیل عدالت و عدالت‌خواهی بوده است. هرچند مفهوم عدالت چیزی فراتر از توزیع عادلانه است و در واقع نوعی ارزش اجتماعی محسوب می‌شود اما به دلیل محتوی آن هیچ تعریف جهانی از عدالت وجود ندارد و بسته به شرایط اجتماعی و جغرافیایی، معانی مختلفی به خود می‌گیرد. امروزه با رشد شتابان شهرنشینی و توجه بیش از اندازه بر فرآیند برنامه‌ریزی، نابرابری‌های فضایی برگرفته از نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، منجر به فروپاشی تعادل سیستم‌های شهری، بی‌محتوایی اقدامات شهرداری و دسترسی نامتعادل و نابرابر گردیده است. بنابراین از آن جایی که سازمان فضایی در شهرها تحت تاثیر کارکردهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه است، اگر این ساختارها بر پایه عدالت شکل بگیرد تاثیر آن را در فضاهای شهری شاهد خواهیم بود که از پیامدهای آن می‌توان به عدالت فضایی و برابری در توزیع خدمات و منابع در شهرها اشاره کرد. در واقع عدالت فضایی، توزیع عادلانه منابع با ارزش اجتماعی مانند قدرت، کالاهای زیست محیطی و خدمات اجتماعی در سراسر فضا است (Yazar & York, 2023). در حوزه عمومی نیز ادعاهای اجتماعی را می‌توان مورد مذاکره و بحث قرار داد و اجازه داد صداهای متعدد در شهر شنیده شود (Muller, 2019). بر اساس تفکرات میشل فوکو چیزی که قدرت را حفظ می‌کند و آن را قابل قبول می‌کند این واقعیت است که این قدرت تولیدکننده است، لذت را القا می‌کند، دانش را شکل می‌دهد و گفتمان تولید می‌کند. پس باید به عنوان مولد در نظر گرفته شود. شبکه‌ای که از کل بدنه اجتماعی عبور می‌کند (Outtes, 2021). با این اوصاف، مفهوم شهر عدالت‌محور را می‌توان از نظر نسبتی که با دو مفهوم دانش (حقیقت) و قدرت (مصلحت) برقرار می‌کند مطالعه تطبیقی کرد و با بسط نظریه دانش - قدرت فوکو به این بحث پرداخت که آیا شهر عدالت محور بر مبنای کنش ارتباطی و نظریه فوکو، امکان تحقق در جهان واقعی که دارای اختلاف منافع و روابط پیچیده قدرت است را دارد؟ پژوهش حاضر می‌کوشد تا از طریق یافتن بنیان‌های نظری عدالت و ریشه‌های آن در راستای مفاهیم عدالت فضایی و شهر عدالت‌محور با تاکید بر نظریه دانش و قدرت فوکو به بررسی رابطه دو سوی این مفاهیم با یکدیگر در فضای شهری پردازد و در این راستا و با توجه به اینکه شهر رشت از نمونه‌های بارز شهرهای ایرانی است که با رشد و گسترش فیزیکی و بدون برنامه در سال‌های اخیر همراه بوده است، بنابراین بررسی مولفه‌های عدالت فضایی و کالبدی با تاکید بر نظریه دانش - قدرت فوکو در مناطق پنج‌گانه رشت و مقایسه این معیارها در هر منطقه می‌تواند ما را به دستیابی به شهر عدالت‌محور و خلاءهای آن رهنمون سازد.

مبانی نظری

این بخش پس از تشریح بنیان‌های نظری و رویکردهای رایج در زمینه عدالت فضایی - کالبدی، با بررسی بنیان‌های نظری در خصوص مفاهیم نظریه قدرت - دانش فوکو و در کنار هم نهادن نظریات و مقایسه تطبیقی آن‌ها، به بررسی رابطه دو سوی عدالت فضایی-کالبدی و مفهوم قدرت در راستای دستیابی به شهر عدالت می‌پردازد.

عدالت فضایی، بنیان‌های نظری، رویکردهای رایج

برای کاوش پیامدهای اجتماعی پدیده‌های فضایی متنوع، به معیاری از عدالت نیاز است که پایداری و برابری را در راستای سیاست فضایی به پیش ببرد (Israel & Frenlel, 2020). بررسی سیر تاریخی نظریات متفکران نیز در بردارنده همین مفاهیم است. به گفته کانت در نظریه عدالت بی‌طرفانه و غایت‌گرا معتقد است افراد موظفند برای تحقق فضیلت و سعادت تلاش کنند و به اقتضای اخلاق و عدالت نهفته در آن باید به خیر کامل برسند (Saedi, 1402). به باور لوفور حق حضور در شهر عدالت‌محور یک هدیه نیست. این مفهوم باید با تلاش‌های جنبش سیاسی بدست آید. حق به شهر با حق زندگی شهری پیوند می‌خورد و نمی‌توان آن را حقی ساده و قابل مشاهده دانست یا بازگشتی به شهرهای سنتی تلقی کرد

(Lefebvre, 1996; Alipour koohi, Alikae & Madahzade, 2022). همچنین دیوید هاروی در نظریه عدالت اجتماعی بر این باور بود که مفهوم این واژه با توجه به شرایط مختلف اقتصادی، اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی و... معنایی متفاوت می‌یابد (Harvey, 1992; Yi Jian, Luo, & Chan, 2020). وی در نظریات خود مفهوم عدالت اجتماعی را در کمک به خیر و صلاح همگانی، تخصیص عادلانه منابع و رفع نیازهای اساسی مردم به کار می‌گیرد (Etehad, 2021). جان رالز در نظریه عدالت خود "عدالت به عنوان انصاف" جامعه را یک سرمایه‌گذاری مشارکتی برای سود متقابل میدانند. به اعتقاد وی نهادهای اجتماعی باید تضادها و تفاوت‌های اقتصادی و ارزشی را به گونه‌ای مدیریت کنند که برای شهروندان عادلانه باشد (Rawls, 1971; Scanlon, 2020). همچنین فاینستاین معتقد است استدلال جان رالز در خصوص عدالت توزیعی به عنوان پایه اصلی نظریات عدالت در تفکرات معاصر دیده می‌شود (Yi Jian et al, 2020). آیریس ماریون یانگ عدالت اجتماعی را برگرفته از شرایط نهادی می‌داند که علاوه بر تامین مشارکت و مقابله با ظلم، از طریق توسعه درونی بر امور جاری می‌شود. چیزی که وی تحت عنوان عدالت همچون اختیار بیان می‌کند در واقع

بسط نظریات توانمندسازی و فرم‌های عدالت فضایی سوچا و مارکوس می‌باشد (Dianati, 2021). سوزان فاینستاین در نظریه شهر عدالت‌محور سه معیار برابری، تنوع و مردمسالاری را به عنوان ارزش‌های شهری ارائه می‌دهد (Fainstein, 2014). وی معتقد است تولید و بازتولید فضای شهری بازتاب سیاست‌های محلی و جلوه‌ای از دسترسی به قدرت سیاسی است. در نتیجه، زیرساخت‌های بهتر و خدمات شهری به طور نابرابر و به نفع جوامع ثروتمند توزیع می‌شوند (Yazar et al, 2023). پیتر مارکوس در نظریه برنامه‌ریزی همگانی که رویکردی به برنامه‌ریزی عدالت‌محور است معتقد است ما به چیزی بیش از عدالت برای رسیدن به شهر بهتر نیاز داریم. در واقع مفاهیمی چون کنترل، استفاده همگانی، دسترسی عادلانه و مالکیت تنها بخشی از این چالش است (Marcuse, 2009). جیکوبز نیز علاقه معاصر به «شهر عادلانه» را به عنوان یک موضوع انتزاعی که از تجلی فضایی آن جدا بود، پرورش داد. تعهد او بیشتر دفاع از عدالت ذاتی در کار مردم برای «ساخت شهرها» بود. ایده زیربنایی او از شهر عادلانه این بود که فضاهای شهری، به صورت نمادین و همچنین مادی، متعلق به افرادی بود که در ایجاد آنها مشارکت دارند (Hartman, Basta & Moroni, 2019). فرانک فیشر در نظریه برنامه‌ریزی گفت‌مانی بیان می‌دارد که ارزش‌گذاری جوامع مختلف در خصوص چیزها متفاوت است و نیز افراد این جوامع نیز ترجیحات مختلفی دارند؛ لذا یک مفهوم از عدالت را نمی‌توان برای تمامی شرایط مناسب دانست (Fischer, 2007). سوچا به نظریه عدالت بعد فضایی می‌دهد و برخلاف دیدگاه‌های پیشین عدالت، بر فضایی بودن پیامد عدالت اجتماعی و همچنین گنجاندن ملاحظات دموکراسی و حقوق بشر در آن تأکید دارد (Soja, 2010; Yi Jian et al, 2020).

دانش - قدرت، بنیان‌های نظری، رویکردهای رایج

شاید بتوان گفت که قدمت نظریه قدرت به اندازه تاریخ فلسفه است. دامنه تئوری قدرت از افلاطون و ارسطو شروع شده و به دوران معاصر کشیده شده است (Rafieian & Rafieian, 2019). بررسی سیر نظریات معطوف به قدرت ما را به این امر رهنمون می‌کند. در این راستا بر اساس تفکرات اسپینوزا بین واقعیت و قدرت، نسبتی مستقیم برقرار است. از سویی دیگر او انسان و فضیلت‌هایش را هم وابسته به قدرت می‌داند و معتقد است فضیلت در واقع همان قدرت انسان است که فقط به واسطه ذات انسان تبیین می‌شود (Spinoza, 2023). روسو با این‌که به آموزه‌هایی چون نوع‌دوستی و یاری به دیگران اعتقاد دارد، ولی قدرت را در ذیل فضیلت حقیقت قرار نمی‌دهد و به تقلیل قدرت با عدالت و نیکی می‌اندیشد (Mosleh, 2020). اما تفاوت تفکر نیچه با متفکران گذشته، شبیه تفاوت جهان معاصر با جهان پیش از قرن بیستم است. موضوع اصلی تفکر نیچه اراده معطوف به قدرت است. نظریه نیچه درباره قدرت فرضیه‌ای تجربی و استقرایی نیست بلکه او قدرت را شکل‌بنیادینی از اراده می‌داند که آن نیز انگیزه آدمی برای کسب دانش و نظم دادن به معلومات در جهت سیطره یافتن بر واقعیت سیال است (Razavi zade, Abdilkarimi & Morad khani, 2019). آنتونی گیدنز در اولین مرحله، قدرت را قابلیت یک بازیگر برای دخالت در سلسله‌ای از حوادث می‌داند به گونه‌ای که بتواند روند آن را تغییر دهد و در دومین مرحله، قابلیت تامین و پاسداشت نتایجی است که تعلق آنان منوط به عاملیت دیگران است (Tavakolinia & Shams pooya, 2016). تعریف ماکس وبر از قدرت نقطه آغازی برای کار سایر جامعه‌شناسان بوده است. به نظر وبر قدرت توانایی یک فرد یا گروه در دستیابی به اهدافش آن زمانی که دیگران تلاش دارند مانع از تحقق آن شوند گفته می‌شود. وی قدرت را با مولفه‌ی زور توضیح می‌دهد و عامل الزامی برای بقای آن را مشروعیت ذکر می‌کند. آنچنان که بدون حداقلی از مشروعیت هیچ قدرتی پروام نخواهد بود. قدرت مشروع قدرتی است که از سوگیری‌هایش استقبال می‌شود، رهنمودهایش مورد موافقت قرار می‌گیرد و یا دست کم مخاطبانش از آن تبعیت می‌کنند (Tajzade, 2020). استیون لوکس قدرت را به گونه‌ای چالش برانگیز می‌داند و در باب قدرت سه دیدگاه اساسی را ارائه می‌نماید. وی از اندیشمندانی است که با عرضه نگرشی رادیکال از قدرت این مفهوم را تبدیل به مهم‌ترین مفهوم جامعه‌شناسی معاصر ساخت (Tavakolinia & Shams pooya, 2016).

مفاهیم قدرت از دیدگاه فوکو

فوکو قدرت را به عنوان نوعی نرم‌افزار معرفی می‌کند. در حالی که در گذشته قدرت سخت‌افزاری یا همچون شیئی که متعلق به طبقه خاصی از جامعه است فرض می‌شد در حالی که قدرت از بالا به پایین در نظر گرفته شده بود و در دیدگاه‌های سنتی متمرکز بود (Mashhadi Moghadam & Rafieian, 2019). مفهوم فوکویی دانش - قدرت، لنز مفیدی برای مطالعه ایده، گفت‌مان و عمل بوده است به طوری که از دهه ۱۹۸۰، بسیاری از محققان از این چارچوب انتقادی برای کشف موارد نادیده گرفته شده استفاده کرده‌اند (Akinci, Bilgen, Casellas, & Jongerden, 2020). در این تفکر قدرت و دانش متقابلاً سازنده هستند و قدرت از طریق دانش اعمال می‌شود. لی (۲۰۰۷) در آثار خود بیان می‌دارد که فوکو قدرت-دانش را در چارچوب حکومت‌داری، به عنوان تلاشی برای شکل دادن به رفتار انسان از طریق ابزارهای محاسبه شده مورد بحث قرار می‌دهد (Li, 2007; Akinci, et al, 2020). همچنین تبلیغات و دانش، مقاومت عمومی در برابر سوء استفاده از قدرت را تشویق می‌کند، و مسئولیت‌پذیری را از جانب

کسانی که قدرت را اعمال می‌کنند بهبود می‌بخشد (Gerber & Debrunner, 2022). فوکو با اصرار بر وحدت قدرت-دانش، بر اهمیت سطح خرد سازمانی و نظم اجتماعی، برای درک قدرت و فراتر از قدرت ناشی از در راس بودن دولت به عنوان یک هرم تاکید کرد (Assche, Beunen, 2017). امروز پزشکی و علوم انسانی هم مانند علوم مهندسی به دانایی‌هایی از سنخ تکنیک تبدیل شده‌اند. مقصود این علوم کشف حقیقت نیست. حتی اگر کشفی هم در کار باشد، این کشفها در جهت ایجاد تکنیک‌ها و افزایش قدرت انسان است. فوکو با همذات‌پنداری با نیچه، مدعی است که مساله اصلی حقیقت است و دانش، نحوه استفاده بازیگران از ادعاهای حقیقت است (Haugaard, 2022).

فن آوری انضباطی از دیدگاه فوکو

بر اساس نظریات فوکو، امروزه واژه انضباط در راستای مفاهیم مرتبط با قلمروهای مختلف علوم جدید استفاده می‌گردد. به عبارت دیگر علوم اجتماعی و انسانی در میان شبکه‌های از تعاملات میان دانش و قدرت شکل گرفته و به دیسپلین‌های متفاوتی تقسیم‌بندی شده است (Foucault, 1995). همچنین توزیع و طبقه‌بندی افراد در مکان و جداسازی بدن‌ها از یکدیگر از نخستین تکنیک‌هایی است که تکنولوژی انضباطی از آن برای رویت‌پذیر کردن افراد و آنچه درون فضا می‌گذرد، بهره می‌برد. این همان است که فوکو هنر توزیع‌ها می‌خواند (Haghighi Broujen, Yazdanfar, 2020). در واقع، گونه‌ای از نظام دیده‌بانی قدرت^۱ اعمال نظارت را تسهیل می‌کند. به این معنا که نوعی سراسری‌بندی یا نظارت فراگیر در فضای خاص گسترده می‌شود (Zaimaran, 1999/2020).

جدول ۱

مفاهیم نظریه دانش-قدرت فوکو

دیسپلین‌های انضباطی	میکروفیزیک قدرت (ریز قدرت‌ها)
	حصار: اختصاصی کردن یک مکان ناهمگن با همه مکان‌های دیگر و بسته به روی خود.
	شبکه‌بندی: جاده‌ی مقدماتی، که در آن هر فرد جای خاص خود را می‌یابد. اجتناب از توزیع‌های گروهی، رفت و آمدهای نامنظم و پیوندهای بی فایده که روشی است برای شناخت، تسلط و بهره‌برداری.
هنر توزیع‌ها	ضابطه‌مندی نهادهای انضباطی
	قدرت سلولی: انضباطها با سازمان‌دهی «سلول‌ها» و «مکان‌ها» و «ردیف‌ها» مکان‌های بهم بافته‌ای را هم از لحاظ معماری، هم کارکردی و هم پایگان بندی می‌سازند. این مکان‌ها جاها را تعیین و ارزش‌ها را مشخص می‌کنند.
رویت‌پذیری (سراسری‌بندی)	نظارت تصویری و نظام پایش: نظام دیده‌بانی قدرت با آرایش معمارانه و هندسی
ساختاریابی فضایی	کنترل فعالیت: توزیع و آرایش فعالیت‌ها در قالب فعالیت‌های جمعی و در راستای کنترل و ساماندهی افراد

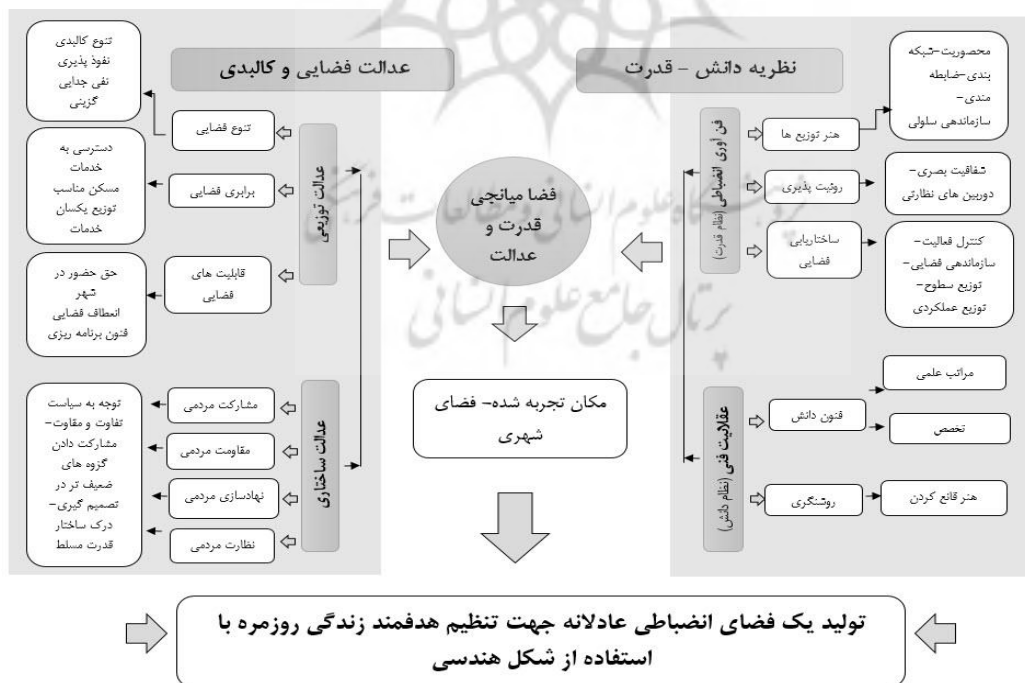
برگرفته از: نظریات و تفکرات فوکو (Foucault, 1995/1980)

نظریه دانش - قدرت در برنامه‌ریزی شهری عدالت‌محور

از دهه ۱۹۸۰، ظهور به اصطلاح "شهر نتولیرال" موجب تشدید شکاف‌های اجتماعی و گسترش نابرابری‌های شهری در ۴۰ سال گذشته شده است (Dlabac, Zwicky, Carpenter, & Pereira, 2020). ادبیات موجود در فرهنگ برنامه‌ریزی، اغلب به چرخش ارتباطی در برنامه‌ریزی مرتبط است که تضمین‌کننده یک فرایند تعاملی چند جانبه است (Wolf, 2020). گرچه با اذعان به پیامدهای برابری برای طیف گسترده تر مردم، بحث فاینستاین در خصوص شهر عدالت محور و در مورد اصول برنامه‌ریزی شهری، به طور عمده بر مسکن و بازآفرینی شهری متمرکز است (Dlabac et al, 2020). در واقع قدرت برنامه‌ریزی به ظرفیت ادارات برنامه‌ریزی در جهت هدایت رفتار کاربران منابع اشاره دارد و براساس توانایی برای کنترل استفاده از منابع اندازه‌گیری می‌شود (Gerber et al, 2022). بنابراین برنامه‌ریزی باید به عنوان بخشی از اقتصاد سیاسی ارزیابی شود که در روابط اجتماعی سرمایه‌داری تعریف می‌گردد. در واقع روابط قدرت از طریق مکانیسم‌های مختلف ایجاد و نگهداری می‌شود. برنامه‌ریزی یکی از آنهاست که باید به عنوان یک راه خاص و مادی برای تولید و بازتولید قدرت درک شود (Holgerson, 2020). این روابط قدرت بین بازیگران درگیر در فرایند برنامه‌ریزی، نامتقارن است. تأثیر بازیگران بر پیامدهای برنامه‌ریزی به شدت به استفاده استراتژیک این بازیگران از منابع قدرت بستگی دارد. این فرآیندها هم توسط فرهنگ‌های متفاوت بازیگران و هم فرهنگ مشترکی که در تعامل با یکدیگر ایجاد می‌کنند شکل خواهد گرفت. این فرهنگ بازیگران فقط براساس انتظارات آن‌ها از اهداف و تصمیم‌گیری مناسب تنظیم نمی‌شود بلکه بر روی استراتژی‌هایی که آنها اعمال می‌کنند نیز موثر

¹ Optics of power

است (Wolf, 2020). جانگ در ارجاع به فوکو، ایده مورد تاکید او را مفهوم حکومتی از قدرت می‌داند که با توصیف انتقادی آن از مشارکت به عنوان ابزار دولت همراه است. بنابراین شهروندان درگیر فرآیند مشارکت و در نتیجه سازشی هستند که برای آشکار کردن علایق آنها و مشارکت در یک پروژه مشترک ایجاد شده است. در این رویه، شهروندان تصمیمات دولتی را تسهیل و مشروعیت می‌بخشند (Junge, 2008; Wolf, 2020).

شکل ۱. رابطه دو سویه عدالت فضایی-کالبدی و نظریه دانش - قدرت
بر گرفته از: نگارندگان

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های مرتبط با شهرسازی عدالت محور و نیز نظریه دانش-قدرت می‌توان رساله‌های دانشگاهی، کتب تالیفی و مقالات علمی را که پژوهش‌گران داخلی و خارجی در آن‌ها به تحلیل و شناسایی معیارهای مرتبط با این مفاهیم پرداخته‌اند، مورد بررسی قرار داد. در بررسی اندیشه‌های میشل فوکو، وی در کتاب خود تحت عنوان "مراقبت و مجازات" پیشینه‌ی شکل‌گیری ذهن و کالبد را در چارچوب نظام‌های انضباطی و مراقبتی قدرت مورد پژوهش قرار می‌دهد (Foucault, 1995). همچنین فوکو در مقاله‌ای به نام قدرت-دانش به تحلیل مفاهیم قدرت می‌پردازد. فوکو در تحلیل‌های تجربی خود سه نوع قدرت را توصیف می‌کند: قدرت حاکم، قدرت انضباطی و قدرت زیستی (Foucault, 1980). سوزان فاینستاین در کتاب خود تحت عنوان "شهر عدالت محور" پس از بررسی آرای نظریه پردازان و متفکران حوزه مطالعات شهری، سه موضوع دموکراسی، تنوع و برابری را اصول حاکم بر موضوع عدالت شهری قلمداد می‌کند (Fainstein, 2014). کریستوف وان‌اسچ و همکاران در کتاب "قدرت-دانش و مدیریت منابع طبیعی" با ارائه یک چهارچوب مفهومی، بنیادهای فوکویی در تحلیل حکومت انطباقی را مورد بحث قرار می‌دهد (Assche et al, 2017). رفیعیان و مشهدی‌مقدم در مقاله "اگر فوکو یک برنامه‌ریز شهری بود: معرفت‌شناسی قدرت در نظریه‌های برنامه‌ریزی" معرفت‌شناسی قدرت را در شش نظریه شهرسازی تلفیقی، افزایشی، تعاملی، حمایتی، چانه‌زنی و ارتباطی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهند. آن‌ها در یک فرایند مبتنی بر عقلانیت ارتباطی به تحلیل نظریه فوکو می‌پردازند (Mashhadi Moghadam et al, 2019). هارتمن و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان "مردمی که شهرها را می‌سازند، شهرهایی که عدالت را ایجاد می‌کنند" به این بحث پرداخته است که تا چه اندازه فرآیند فراخوانی ایجاد خودانگیزخته «نظم شهری» و رهایی از محدودیت‌های «نظم مصنوعی» تحمیلی توسط برنامه‌ریزی از بالا به پایین، شهرهایی را به وجود می‌آورند که عدالت را ایجاد می‌کنند (Hartman et al, 2019). وفا دیانتی در مقاله "سیاست‌های ضد پراکندگی در تهران و خلقت بی‌عدالتی فضایی" به بررسی پیامدهای سیاست‌های مهار شهری و برنامه‌های شهرسازانه به ویژه در رابطه با خلق تله هلی فضایی و حق به شهر می‌پردازد و می‌کوشد با بسط نظریات یانگ رویکردهای عدالت را باز تبیین کند (Dianati, 2021). مولر در مقاله "صداها در شهر در مورد نقش هنر، هنرمندان و فضای شهری برای یک شهر عادلانه" نقش هنرمندان را در ایجاد یک شهر عادلانه برجسته می‌کند. وی با استفاده از بینش جین جیکوبز در مورد اهمیت طراحی برای یک شهر متنوع و تحلیل او از نظم بصری شهرها، استدلال می‌کند که مداخلات هنری در درجه اول اهمیت قرار دارند و نمونه‌هایی از فرآیندهای دائمی مذاکراتی هستند که در شهرها اتفاق می‌افتد. این فرآیندهای مذاکره بر روابط قدرت جامعه شهری و کمک به تشکیل حوزه‌های عمومی شهری تأثیرگذار است (Muller, 2019). هالگرسن در مقاله "برنامه‌ریزی فضایی و مارکسیسم" به چرخش نهادی جدید در برنامه‌ریزی و نهادگرایی جدید و در مفهوم قدرت می‌پردازند (هالگرسن، ۲۰۲۰). اولیور دلاباک و همکاران در مقاله به نام "به سمت شهر عادلانه: بررسی نگرش‌های شهرداران شهرهای اروپایی" با بررسی و نظرسنجی از شهرداران شهرهای اروپایی، عوامل شرطی‌سازی و چگونگی حمایت سیاسی از شهر عدالت‌محور را مورد بررسی قرار می‌دهند (Dlabac et al, 2020). آکینسی و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان "توسعه از طریق طراحی: دانش، قدرت و غیبت در ساخت جنوب شرقی ترکیه" با ارائه یک مفهوم فوکویی از دانش و قدرت به ارتباط مفهومی پروژه‌های توسعه هژمونیک و قدرت دولتی می‌پردازد و این‌که چگونه یک منطقه از طریق قدرت طراحی ساخته و یا نابود می‌شود (Akıncı, et al, 2020). آلموت ولف در مقاله "فرهنگ برنامه‌ریزی - پویایی روابط قدرت بین بازیگران" به بررسی نقش قدرت در فرآیندهای تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی می‌پردازد و معتقد است که در هر پروژه‌ی شهرسازی، می‌توان به حضور بازیگران در مجموعه خاصی از روابط قدرت پرداخت (Wolf, 2020). لیزی جی آن و همکاران در مقاله "فضای باز عمومی فراگیر برای همه: عدالت فضایی با ملاحظات بهداشتی"، با مطالعه موردی عملکرد فضای باز عمومی در سه منطقه هنگ کنگ، نشان می‌دهد که مسائلی همچون ایمنی، مقرون به صرفه بودن و تنوع به عملکرد عدالت فضایی کمک می‌کند. همچنین پژوهشگران ایرانی نیز در مطالعات خود به مباحث عدالت و قدرت ورود کردند (Yi Jian et al, 2020). جوئل اوتس در مقاله‌ای با نام "درباره فوکو و شهرسازی برزیل: تبارشناسی برنامه‌ریزی شهری در ریودوژانیرو و ساووپائولو" برخی از ایده‌های میشل فوکو مانند نظم و قدرت زیستی را شناسایی و مورد بحث قرار می‌دهد و آنها را در تاریخ برنامه‌ریزی شهری برزیل خصوصاً شهرهای ساووپائولو و ریودوژانیرو اعمال می‌کند (Outtes, 2021). مارک هاوگارد در مقاله‌ای تحت عنوان "فوکو و قدرت" به بررسی آثار تجربی فوکو در مورد تغییر شیوه‌های دانش می‌پردازد. وی مفاهیم فوکو را از منظر جامعه‌شناختی مورد تحلیل و نقد قرار می‌دهد (Haugaard, 2022). گربر و دبرونر در مقاله‌ای تحت عنوان "برنامه‌ریزی با قدرت اجرای سیاست‌های تراکم شهری در زوربخ سوییس" چهارچوبی مفهومی در راستای نقش قدرت در پروژه‌های توسعه فضایی ارائه می‌دهد (Gerber et al, 2022). یازار و یورک در مقاله‌ای به نام "راه حل‌های مبتنی بر طبیعت از طریق اقدامات جمعی برای عدالت فضایی در مشترکات سبز شهری" به این موضوع می‌پردازند که چگونه بی‌عدالتی‌های فضایی خود را در مقیاس‌ها و فرآیندهای سیاسی نشان می‌دهند، از جمله از طریق پروژه‌های توسعه شهری پایدار که باعث جابجایی گروه‌های اجتماعی و جمعیتی آسیب‌پذیر می‌شود. آن‌ها سه فضای عمومی شهر استانبول را مورد بررسی و پژوهش قرار دادند تا نقش حمایت‌های

مردمی، نخبگان سیاسی و محلی و مالکیت زمین را در عدالت فضایی و اولویت‌های توسعه شهری و پیکربندی اجتماعی - مکانی مشخص نمایند (Yazar et al, 2023). با توجه به پژوهش‌های انجام گرفته هرچند تاکنون محققان بسیاری به تبیین مولفه‌های عدالت فضایی، شهر عدالت‌محور و نظریات قدرت پرداخته‌اند اما فقدان یک چهارچوب نظری از رابطه دو سویه دانش-قدرت و تاثیر آن در خلق فضاهای عدالت‌محور در فرآیند برنامه‌ریزی همچنان مشاهده می‌شود.

روش پژوهش

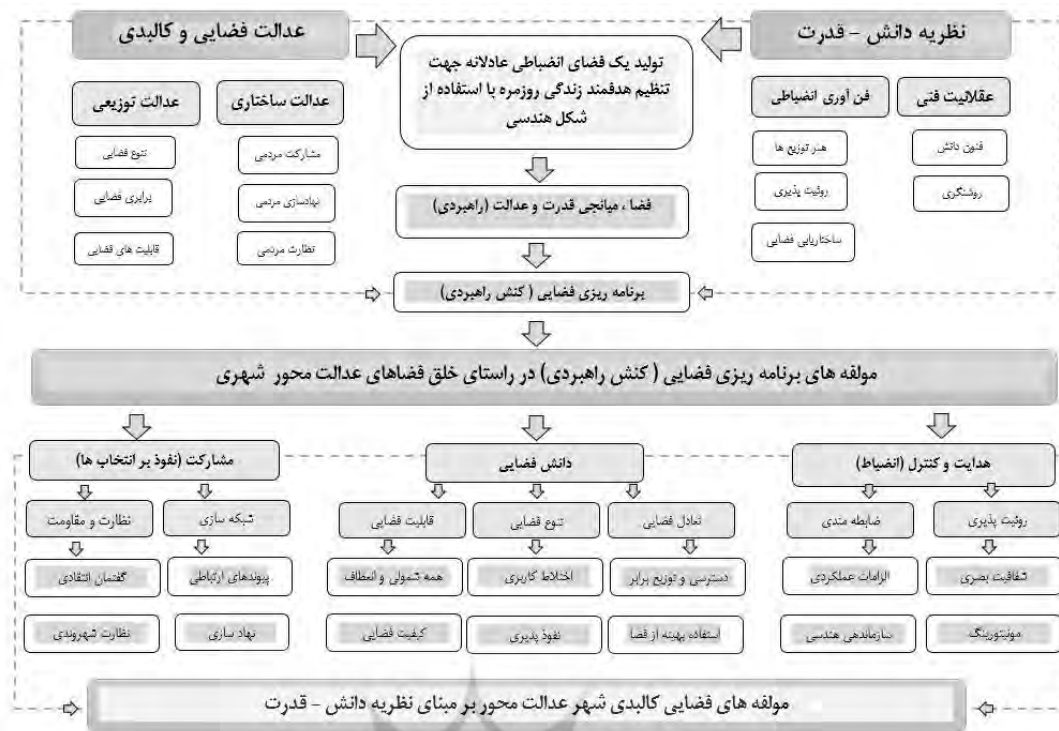
این پژوهش تحقیقی از نوع کاربردی- توسعه‌ای است. راهبرد کلی این تحقیق، راهبردی ترکیبی است که برای هر مبحث از پژوهش راهبرد تحقیق متفاوت و جداگانه‌ای به کار رفته‌است. بدین ترتیب در بخش نظری پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و بر مبنای روش کتابخانه‌ای به تبیین مفاهیم شهر عدالت‌محور و مولفه‌های فضایی و کالبدی آن پرداخته می‌شود و سپس با رجوع به آثار فوکو در حیطه نظریه دانش - قدرت و نیز دیگر اندیشمندان حوزه قدرت، جایگاه این نظریه در برنامه‌ریزی شهری مورد مطالعه قرار گرفته و در نهایت چهارچوب نظری و مدل مفهومی پژوهش بر مبنای رابطه دو سویه عدالت فضایی و دانش-قدرت در برنامه‌ریزی شهری ارائه شده است. همچنین راهبرد ویژه روایت و تحلیل خواهد بود و نوع نظریه در این پژوهش اثباتی است. شاخص‌های بدست آمده در این پژوهش بر اساس چهارچوب نظری شامل دانش فضایی، هدایت - کنترل و مشارکت و همچنین جامعه آماری شامل شهروندان شهر رشت است که نمونه‌گیری از جامعه آماری شهروندان بصورت تصادفی انجام شده است. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است و حجم نمونه معادل 384 نفر بدست آمده است. نتایج آماری در دو مبحث یافته‌هایی توصیفی و یافته‌های استنباطی بیان شده است. در مبحث توصیفی با استفاده از آماره‌های فراوانی، میانگین، انحراف معیار و درصد فراوانی، به توضیح و تفسیر متغیرهای اصلی پرداخته شد و در مبحث استنباطی، با استفاده از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری، مدل پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. میانگین عامل‌ها با آزمون T تک نمونه‌ای ارزیابی شد، رتبه‌بندی عوامل با آزمون رتبه‌بندی فریدمن انجام شد، مقایسه مناطق از نظر مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور با آزمون تحلیل واریانس یک راهه انجام شد و مقایسه وضعیت موجود و مطلوب با آزمون T تک نمونه‌ای صورت گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای اسمارت پی ال اس^۱ نسخه ۳ و SPSS نسخه ۲۷ انجام شد. حداکثر سطح خطای آلفای کرونباخ^۲ برای آزمون فرضیه‌ها، مقدار ۰/۰۵ در نظر گرفته شد ($p < 0/05$).

انتخاب مولفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

شناسایی و تاثیر نقش نیروها و قدرت‌های اثرگذار در جامعه در بررسی مفاهیم شهر عدالت‌محور ضروری است و با توجه به این که بر پایه نظریات دانش - قدرت فوکو، فضا تولیدگر مناسبات قدرت است، لذا مولفه‌های کالبدی و فضایی شهر عدالت‌محور بر مبنای این نظریه را می‌توان در ۳ مولفه دانش فضایی، هدایت و کنترل (انضباط) و مشارکت (نفوذ بر انتخاب‌ها) جستجو کرد. در صورتی که شاخص‌هایی که در این مولفه‌ها یا ابعاد به کار می‌رود، به درستی انتخاب یا جاگذاری شوند، می‌تواند نسخه خوبی در راستای بررسی عدالت فضایی و کالبدی در شهرها و محلات شهری باشند.

1 Smart partial least squares

2 Cronbach's Alpha

شکل ۲. تبیین مولفه های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور بر مبنای نظریه دانش - قدرت فوکو

تشریح و توضیح مولفه ها و شاخص ها

مولفه ها، شاخص ها و زیرشاخص های شهر عدالت محور بر مبنای نظریه دانش - قدرت به شرح جدول ذیل است.

جدول ۲

تشریح مولفه ها و شاخص های شهر عدالت محور

شاخص	مولفه
تعادل فضایی	دانش فضایی:
به طور کلی تعادل فضایی را می توان دسترسی و توزیع برابر به فضا، خدمات عمومی و مسکن، جهت استفاده تمامی ساکنین با سطح درآمدی متفاوت و نیز استفاده بهینه از فضاهای عمومی و بهره برداری مناسب و عادلانه از زمین دانست. که شامل قابلیت دسترسی و توزیع فضایی است.	با توجه به مباحث مطرح شده، دانش، خصوصاً دانش برنامه ریزی، وسیله ای است در خدمت قدرت، که واقعیات را تولید می کند. همچنین تخصص و مراتب علمی برنامه ریزان در حوزه حرفه ای، دسترسی به فنون دانش علمی را برای آنان فراهم می نماید. در واقع به نوعی مکان تجربه شده (فضای شهری) برگرفته از دانش فضایی حاصل از ارتباط مکان و معماری در برنامه ریزی شهری است.
تنوع فضایی	هدایت و کنترل (انضباط):
تنوع فضایی پایه ای برای شهر عدالت محور است به گونه ای که نیاز تمامی ساکنین را به فضاهای عمومی مختلف از طریق اختلاط کاربری ها و قوانین پهنه بندی و ارائه فضاهای عمومی گسترده، در دسترس و نفوذ پذیر فراهم نماید، به گونه ای که منجر به جذابیت اقتصادی و اقتصاد کارا گردد.	انضباط در این جا به معنای سازماندهی افراد درون فضایی خاص است به گونه ای که منجر به اعمال تسلط در مکان و همچنین اعمال قدرت بر افراد جهت کنترل و هدایت گردد. در واقع
قابلیت فضایی	
قابلیت فضایی را به نوعی می توان توانایی و قابلیت فضاهای شهری جهت تبدیل به فضای منعطف با کاربری های متنوع و همه شمول جهت استفاده تمامی ساکنین دانست. فضایی که با ارتقاء کیفیت فیزیکی، کالبدی، خدماتی و... منجر به افزایش حس تعلق، سرزندگی و هویت محلی گردد.	
رویت پذیری	
با توجه به اینکه انضباط مستلزم به کارگیری ابزاری ساده مانند مشاهده و کنترل می باشد، بنابراین نوعی شفافیت بصری جهت نظارت توسط متولیان و شهروندان به گونه ای غیرمستقیم و با استفاده از ابزارهای فیزیکی معماری و هندسی، در جهت نفوذ بر رفتار افراد ضروری است.	
ضابطه مندی	

می‌توان گفت که روشی است برای تسلط و بهره‌برداری بهتر از فضا.

ضابطه‌مندی بر اساس معیارهای فوکو به معنای استقرار مکان‌ها در جای ثابت و اجتناب از رفت و آمدهای نامنظم و نیز سازمان‌دهی مکان‌ها هم از لحاظ معماری و هم کارکردی است که منجر به بهینه شدن اقتصاد، زمان و حرکت می‌گردد و از طریق شیوه‌هایی از کنترل یا تنظیم مانند مقررات برنامه‌ریزی و الزامات عملکردی قابل اجرا می‌باشد.

شبکه سازی

شبکه‌سازی مجموعه‌ای گسترده از مشارکت‌کنندگان است که ارتباطات شبکه‌ای و درهم تنیده آن‌ها از عوامل جلوگیری از نابرابری‌ها در شهرهاست. به گونه‌ای که شبکه‌ای از کنشگران با تفکرات و تعابیر مختلف گرد هم می‌آیند تا به معنایی از مکان شکل بدهند.

نظارت و مقاومت

نظارت و مقاومت شهروندی را می‌توان نوعی مشارکت بر مبنای گفت‌وگو انتقادی دانست که منجر به مطالبه‌گری و به چالش کشیدن مدیریت شهری در خصوص طرح‌ها و پروژه‌های شهری می‌گردد. در واقع این نظارت را به نوعی می‌توان مشارکت گروه‌های نسبتاً ضعیف و کم‌برخوردار در تصمیم‌گیری‌ها دانست به گونه‌ای که تمامی ساکنان با سطح درآمدی، سنی و جنسیتی مختلف با آگاهی از قوانین و مقررات توسعه شهری در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها نقشی موثر ایفا نمایند.

مشارکت (نفوذ بر انتخاب‌ها):

بر اساس مباحث مطرح شده، مشارکت یکی از شرایط نهادی عدالت است و شیوه‌های تصمیم‌گیری مبتنی بر مشارکت را می‌توان از معیارهای شهر عدالت‌محور برشمرد و بر این اساس برنامه‌ریزی را می‌توان نوعی میانجی بین مشارکت‌کنندگان در فرایند تصمیم‌گیری دانست.

یافته‌های توصیفی

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

در جدول ۳ ویژگی‌های زمینه‌ای پاسخگویان شامل جنسیت، تحصیلات، شغل و منطقه محل سکونت با آماره‌های فراوانی و درصد فراوانی توصیف شده است.

جدول ۳

توصیف ویژگی‌های زمینه‌ای با آماره‌های تعداد و درصد فراوانی

ویژگی	تعداد	درصد	
جنسیت	زن	۲۱۶ / ۵۶/۱	
	مرد	۱۶۹ / ۴۳/۹	
تحصیلات	دیپلم	۵۱ / ۱۳/۲	
	فوق دیپلم	۶۰ / ۱۵/۶	
	لیسانس	۱۴۲ / ۳۶/۹	
	فوق لیسانس	۱۲۹ / ۳۳/۵	
شغل	دکتری	۳ / ۰/۸	
	کارمند	۱۷۱ / ۴۴/۴	
	شغل آزاد	۹۸ / ۲۵/۵	
	خانه دار	۶۴ / ۱۶/۶	
	دانشجو	۳۷ / ۹/۶	
	بازنشسته	۱۵ / ۳/۹	
	منطقه محل سکونت	منطقه ۱	۹۵ / ۲۴/۷
		منطقه ۲	۴۹ / ۱۲/۷
		منطقه ۳	۸۴ / ۲۱/۸
		منطقه ۴	۱۱۰ / ۲۸/۶
منطقه ۵		۴۷ / ۱۲/۲	

توصیف مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور و زیرشاخص‌های آن

در جدول ۴ به توصیف مولفه‌ها، شاخص‌ها و زیرشاخص‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور پرداخته شده و از آماره‌های میانگین و انحراف استاندارد به منظور توصیف متغیرها استفاده شده است. دامنه میانگین از حداقل ۱ تا حداکثر ۵ است. از شاخص‌های کجی و کشیدگی و آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۱ جهت تعیین وضعیت توزیع داده‌ها (نرمال بودن تک متغیره) استفاده شده است. مقادیر کجی و کشیدگی جدول ۳ نشان داد با توجه به این که مقادیر کجی و همچنین مقادیر کشیدگی تمامی متغیرها در دامنه +۲ تا -۲ بدست آمد و همچنین سطح معنی داری آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف برای تمامی متغیرها بیش از ۰.۰۵ بود، می‌توان نتیجه گرفت که تمامی متغیرها از توزیع نرمال یا نزدیک به نرمال برخوردارند و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد. بررسی میانگین‌ها نشان داد که میانگین کل مولفه دانش فضایی برابر با ۲/۹۹ بود که مقدار متوسطی است. در بین شاخص‌های این مولفه، بالاترین میانگین را شاخص اختلاط کاربری با میانگین ۳/۴۷ داشت و کمترین میانگین را شاخص قابلیت دسترسی با میانگین ۲/۶۲ داشت. میانگین کل مولفه هدایت و کنترل برابر با ۲/۵۲ بود که مقداری کمتر از متوسط نظری (۳) بود.

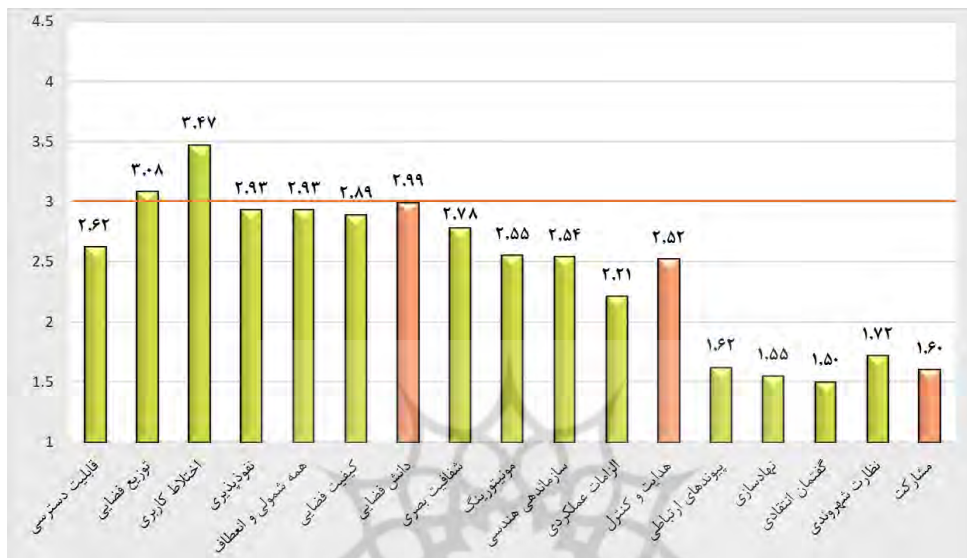
جدول ۴

شاخص‌های توصیفی متغیرهای اصلی

مولفه	شاخص	زیر شاخص	میانگین	انحراف استاندارد	نرمال بودن	
					کجی	کشیدگی
دانش فضایی	تعادل فضایی	قابلیت دسترسی	۲/۶۲	۰/۸۷	۰/۵۰۷	۰/۲۰۶
		توزیع فضایی	۳/۰۸	۰/۸۲	-۰/۰۲۶	۰/۳۷۶
	تنوع فضایی	اختلاط کاربری	۳/۴۷	۰/۸۸	۰/۱۳۷	-۰/۷۲۵
		نفوذپذیری	۲/۹۳	۰/۷۵	۰/۱۵۷	۰/۳۸۷
	قابلیت فضایی	همه‌شمولی و انعطاف	۲/۹۳	۰/۹۶	۰/۲۸۴	-۰/۹۱۱
		کیفیت فضایی	۲/۸۹	۰/۷۱	۰/۴۲۷	۱/۰۱۱
	هدایت و کنترل	نمره کل	۲/۹۹	۰/۵۹	۰/۱۲۷	۰/۲۴۵
		شفافیت بصری	۲/۷۸	۰/۷۴	۰/۰۰۸	-۰/۱۶۵
	ضابطه‌مندی	نظارت تصویری	۲/۵۵	۰/۶۶	-۰/۳۱۴	۰/۰۱۳
		سازماندهی هندسی	۲/۵۴	۰/۷۵	-۰/۳۳۹	-۰/۳۹۸
	مشارکت شبکه سازی	الزامات عملکردی	۲/۲۱	۰/۸۳	۰/۴۰۶	-۰/۲۳۳
		نمره کل	۲/۵۲	۰/۵۴	-۰/۳۸۲	۰/۵۹۸
	نظارت و مقاومت	پیوندهای ارتباطی	۱/۶۲	۰/۵۹	۰/۵۹۲	-۰/۴۰۷
		نهادسازی	۱/۵۵	۰/۵۴	۰/۴۲۴	-۱/۱۸۶
	نظارت و مقاومت	گفتمان انتقادی	۱/۵۰	۰/۵۴	۰/۸۱۶	-۰/۰۵۵
		نظارت شهروندی	۱/۷۲	۰/۵۱	۰/۲۲۳	-۰/۵۸۸
		نمره کل	۱/۶۰	۰/۴۱	۰/۲۴۳	-۱/۱۴۴

¹ Kolmogorov-Smirnov

در بین شاخص‌های این مولفه بالاترین میانگین را شاخص شفافیت بصری با میانگین ۲/۷۸ و کمترین میانگین را شاخص الزامات عملکردی با میانگین ۲/۲۱ داشت. میانگین کل مولفه مشارکت برابر با ۱/۶۰ که مقدار پایین و ضعیفی بود. میانگین تمامی شاخص‌های مولفه مشارکت نیز کمتر از متوسط بود که بالاترین میانگین را شاخص نظارت شهروندی با میانگین ۱/۷۲ و پایین‌ترین میانگین را شاخص گفتمان انتقادی با میانگین ۱/۵۰ داشت.

شکل ۳. نمودار ستونی میانگین مولفه‌ها و زیرشاخص‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور

یافته‌های استنباطی

آزمون مدل مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور

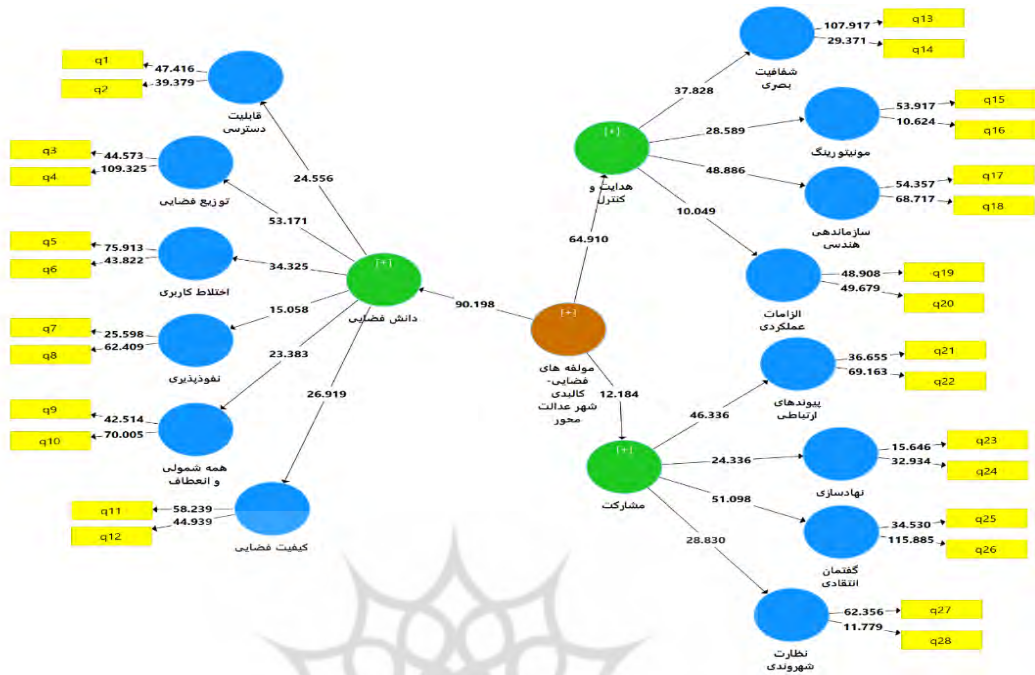
در این بخش مدل اندازه‌گیری از نظر آماری آزمون شد و با تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری به آزمون مدل سنجش مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور پرداخته شد. به دلیل اکتشافی بودن و جدید بودن پرسشنامه و مدل اندازه‌گیری، از رویکرد حداقل مجذورات جزئی^۱ استفاده شد. از نرم افزار اسمارت PLS به منظور بررسی روایی پرسشنامه با استفاده از شاخص‌های بار عاملی و روایی همگرا استفاده شد و پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون‌های آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ارزیابی شد. در این پژوهش حداقل مقدار بار عاملی برای تایید روایی سوالات، مقدار حداقل ۰/۵۰ در نظر گرفته شد. برای ارزیابی پایایی پرسشنامه‌ها از دو روش آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شد. جهت بررسی روایی همگرا از شاخص میانگین واریانس استخراج شده^۲ استفاده شد. مقدار مطلوب این شاخص مقادیر بزرگتر از ۰/۵۰ است که روایی همگرا را تایید می‌کند. بدین علت که مدل اندازه‌گیری مقیاس مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور دارای مولفه است از تحلیل عاملی تاییدی مرتبه دوم استفاده شد. همچنین مدل اندازه‌گیری دارای ۲۸ سوال است.

شکل ۴ مدل اندازه‌گیری مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور در حالت آماره t است. بررسی مقادیر t بیانگر این است که تمامی روابط مدل از نظر آماری معنی‌دار بوده ($p < 0.05$) و تایید می‌گردند.

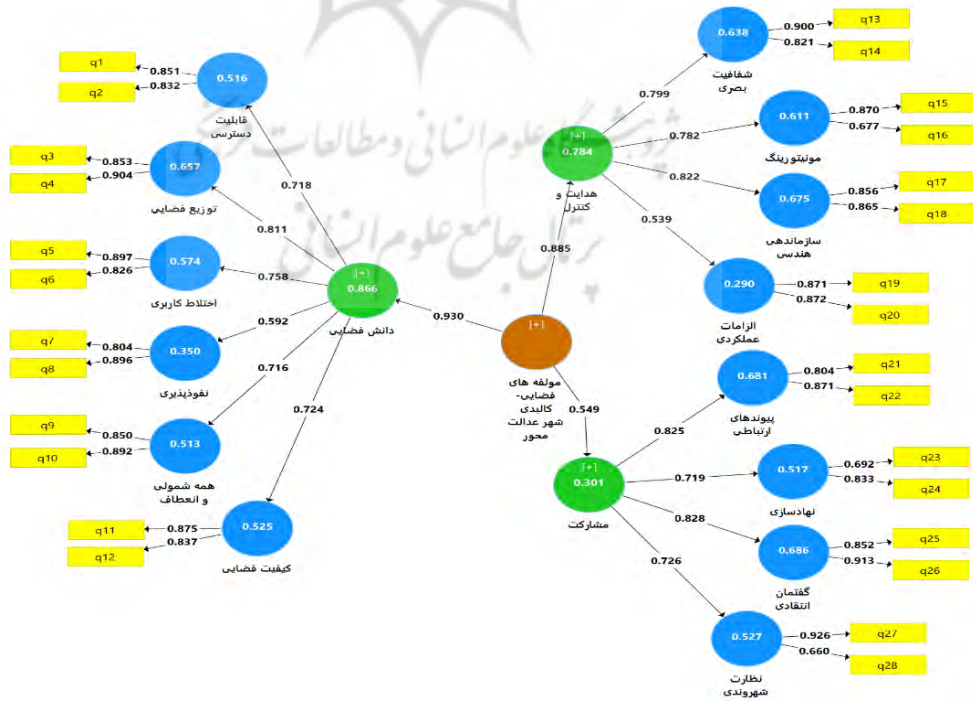
شکل ۵ مدل اندازه‌گیری در حالت بار عاملی است. نتایج بیانگر این است که تمامی سوال‌ها از بار عاملی و روایی مناسبی برخوردار هستند. رابطه بین سوالات و مولفه‌ها با یکدیگر و رابطه بین مولفه‌ها با سازه اصلی مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور از شدت مناسبی (بیشتر از ۰/۵۰) برخوردار بود.

1 Partial Least Squares - PLS

2 average variance extracted -AVE

شکل ۴. مدل اندازه گیری مقیاس مولفه های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور در حالت آماره t

شکل ۵. مدل اندازه‌گیری مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور در حالت بار عاملی (ضرایب استاندارد)

بررسی برازش مدل

مطابق جدول ۵ مقدار شاخص برازش هنجار شده برابر با ۰/۹۲ بدست آمد که بیشتر از معیار ۰/۹۰ یا شاخص برازش هنجار شده است که نشان از برازش مناسب مدل تجربی دارد. شاخص برازش میانگین مربعات باقیمانده استاندارد برابر با ۰/۰۶۶ است و بدین دلیل که کمتر از معیار ۰/۰۸ است، برازش مدل از نظر شاخص مورد تایید قرار گرفت. مطابق نتایج، برازش مدل پژوهش تایید شد.

جدول ۵

شاخص‌های برازش مدل پژوهش

شاخص برازش هنجار شده ^۱	ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد ^۲
۰/۹۲	۰/۰۶۶

نتایج جداول ۶، ۷ و ۸ بیانگر این است که تمامی متغیرهای آشکار یا سوالات مولفه دانش فضایی، هدایت و کنترل و مشارکت از روایی مناسب و بالاتر از معیار ۰/۵۰ برخوردار هستند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تمامی سوالات یا متغیرهای آشکار در مدل باقی ماندند و روایی سوالات تایید شد. همچنین مقادیر t برای تمامی سوالات بیشتر از معیار ۱/۹۶ بود که نشان داد در سطح اطمینان حداقل ۹۵ درصد تمامی بارهای عاملی معنی‌دار بودند ($p < 0.05$). نتایج بررسی پایایی نشان داد که در مولفه دانش فضایی، آزمون پایایی ترکیبی مقادیر از حداقل ۰/۸۳ برای شاخص قابلیت دسترسی تا حداکثر ۰/۸۷ برای شاخص توزیع فضایی بدست آمد و مقدار آلفای کرونباخ کل مولفه دانش فضایی برابر با ۰/۸۵ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب است. در آزمون پایایی ترکیبی مولفه هدایت و کنترل، مقادیر از حداقل ۰/۷۵ برای شاخص نظارت تصویری تا حداکثر ۰/۸۶ برای شاخص الزامات عملکردی بدست آمد و مقدار آلفای کرونباخ کل مولفه هدایت و کنترل برابر با ۰/۷۷ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب است. در بررسی پایایی در مولفه مشارکت، مقادیر از حداقل ۰/۷۴ برای شاخص نهادسازی تا حداکثر ۰/۸۸ برای شاخص گفتمان انتقادی بدست آمده است و مقدار آلفای کرونباخ کل مولفه مشارکت برابر با ۰/۷۸ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب است. در مجموع، یافته‌ها نشان از تایید روایی و پایایی گویه‌ها و شاخص‌های مولفه دانش فضایی، هدایت و کنترل و مشارکت دارد.

جدول ۶

نتایج تحلیل عاملی تاییدی: بررسی روایی و پایایی مولفه دانش فضایی

مولفه و شاخص	زیر شاخص	شماره سوال	ضریب استاندارد (بار عاملی)	مقدار t	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
تعادل فضایی	قابلیت دسترسی	۱	۰/۸۵	۴۷/۴۲	۰/۷۱	۰/۸۳	۰/۸۳
		۲	۰/۸۳	۳۹/۳۸			
دانش فضایی	توزیع فضایی	۳	۰/۸۵	۴۴/۵۷	۰/۷۷	۰/۸۷	۰/۸۵
		۴	۰/۹۰	۱۰۹/۳۳			
	اختلاف کاربری	۵	۰/۹۰	۷۵/۹۱	۰/۷۴	۰/۸۵	
		۶	۰/۸۳	۴۳/۸۲			
تنوع فضایی	نفوذپذیری	۷	۰/۸۰	۲۵/۶۰	۰/۷۲	۰/۸۴	۰/۸۵
		۸	۰/۹۰	۶۲/۴۱			
	همه‌شمولی و انعطاف	۹	۰/۸۵	۴۲/۵۱	۰/۷۶	۰/۸۶	
		۱۰	۰/۸۹	۷۰/۰۱			
		۱۱	۰/۸۸	۵۸/۲۴	۰/۷۳		
قابلیت فضایی	کیفیت فضایی						

¹ Normed Fit Index

² Standardized Root Mean Square Residual

۴۴/۹۴	۰/۸۴	۱۲
-------	------	----

جدول ۷

نتایج تحلیل عاملی تاییدی: بررسی روایی و پایایی مولفه هدایت و کنترل

مولفه و شاخص	زیر شاخص	شماره سوال	ضریب استاندارد (بار عاملی)	مقدار t	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
رویت پذیری	شفافیت بصری	۱۳	۰/۹۰	۱۰۷/۹۲	۰/۷۴	۰/۸۵	۰/۷۷
		۱۴	۰/۸۲	۲۹/۳۷			
هدایت و کنترل	نظارت تصویری	۱۵	۰/۸۷	۵۳/۹۲	۰/۶۱	۰/۷۵	۰/۷۷
		۱۶	۰/۶۸	۱۰/۶۲			
ضابطه مندی	سازماندهی	۱۷	۰/۸۶	۵۴/۳۶	۰/۷۴	۰/۸۵	۰/۷۷
	هندسی	۱۸	۰/۸۶	۶۸/۷۲			
	الزامات عملکردی	۱۹	۰/۸۷	۴۸/۹۱	۰/۷۶	۰/۸۶	۰/۷۷
		۲۰	۰/۸۷	۳۹/۶۸			

جدول ۸

نتایج تحلیل عاملی تاییدی: بررسی روایی و پایایی مولفه مشارکت

مولفه ها و شاخص ها	زیر شاخص	شماره سوال	ضریب استاندارد (بار عاملی)	مقدار t	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
شبکه سازی	پیوندهای ارتباطی	۲۱	۰/۸۰	۳۶/۶۶	۰/۷۰	۰/۸۲	۰/۷۸
		۲۲	۰/۸۷	۶۹/۱۶			
مشارکت	نهادسازی	۲۳	۰/۶۹	۱۵/۶۵	۰/۵۹	۰/۷۴	۰/۷۸
		۲۴	۰/۸۳	۳۲/۹۳			
نظارت و مقاومت	گفتمان انتقادی	۲۵	۰/۸۵	۳۴/۵۳	۰/۷۸	۰/۸۸	۰/۷۸
		۲۶	۰/۹۱	۱۱۵/۸۸			
	نظارت شهروندی	۲۷	۰/۹۳	۶۲/۳۶	۰/۶۵	۰/۷۵	۰/۷۸
		۲۸	۰/۶۶	۱۱/۷۸			

رتبه بندی مولفه ها و شاخص ها

جهت رتبه بندی مولفه ها و شاخص های فضایی-کالبدی شهر عدالت محور از آزمون فریدمن استفاده شد. این آزمون یک آزمون آماری ناپارامتریک است که برای تشخیص تفاوت میان داده های مرتبط استفاده می شود و برای طرح های درون گروهی (نمونه های وابسته) مناسب است. در این پژوهش با توجه به وجود داده های کمی، قرارگیری مولفه های اصلی در ۳ گروه، بررسی وجود تفاوت معنی دار بین مولفه های پژوهش و نیز برای رتبه بندی مولفه ها و شاخص های فضایی کالبدی شهر عدالت محور از این آزمون (آزمون فریدمن) استفاده شده است. مطابق با یافته های جدول ۹ می توان نتیجه گرفت که با توجه به مقدار کای اسکوئر^۱ که برابر با ۶۰۹/۳۹ (df=2) و معنی دار است (P<۰/۰۵)، می توان استنباط کرد که بین سه مولفه فضایی-کالبدی شهر عدالت محور تفاوت معنی داری وجود دارد و رتبه و مقدار این مولفه ها متفاوت است. مقادیر میانگین رتبه نشان از وجود تفاوت زیاد در رتبه یا اولویت مولفه ها دارد به طوری که دانش فضایی با اختلاف زیادی نسبت به مولفه های دیگر رتبه اول و مشارکت با اختلاف زیادی، رتبه آخر را دارد.

¹ Chi squar

جدول ۹

نتیجه آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور

رتبه	مولفه‌ها	میانگین رتبه
۱	دانش فضایی	۲/۸۶
۲	هدایت و کنترل	۲/۰۵
۳	مشارکت	۱/۰۹
کای اسکوتر = ۶۰۹/۳۹		df = 2
p < ۰/۰۰۱		

مطابق با یافته‌های جدول ۱۰ می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به مقدار کای اسکوتر که برابر با $۱۴۰۱/۵۶$ ($df=۶$) و معنی‌دار است ($p < ۰/۰۵$)، بین ۷ شاخص تفاوت معنی‌داری وجود دارد و رتبه و مقدار این شاخص‌ها متفاوت است. بررسی نتایج نشان داد بالاترین میانگین رتبه مربوط به شاخص‌های تنوع فضایی (با میانگین رتبه ۶/۰۵)، قابلیت فضایی (با میانگین رتبه ۵/۲۳) و تعادل فضایی (با میانگین رتبه ۵/۰۲) و پایین‌ترین رتبه مربوط به شاخص شبکه‌سازی (با میانگین رتبه ۱/۸۳) و شاخص نظارت و مقاومت (با میانگین رتبه ۱/۸۳) است.

جدول ۱۰

نتیجه آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی شاخص‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور

رتبه	شاخص‌ها	میانگین رتبه
۱	تنوع فضایی	۶/۰۵
۲	قابلیت فضایی	۵/۲۳
۳	تعادل فضایی	۵/۰۲
۴	رویت‌پذیری	۴/۴۴
۵	ضابطه‌مندی	۳/۵۲
۶	نظارت و مقاومت	۱/۹۲
۷	شبکه‌سازی	۱/۸۳
کای اسکوتر = ۱۴۰۱/۵۶		df = ۶
p < ۰/۰۰۱		

مقایسه شاخص‌ها و مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور در مناطق پنج‌گانه شهر رشت

در این بخش آزمون تحلیل واریانس یک راهه جهت مقایسه میانگین شاخص‌ها و مولفه‌های فضایی-کالبدی شهر عدالت‌محور در بین پنج منطقه شهر رشت آمده است. نتایج جدول ۱۱ بیانگر این است که تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص تعادل فضایی در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشاهده شده است. ($p < ۰/۰۵$). آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان داد که میانگین مناطق ۱ و ۲ و ۵ به طور معنی‌داری بیشتر از مناطق ۳ و ۴ است. و تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص تنوع فضایی در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشاهده شده است ($p < ۰/۰۵$). این آزمون همچنین نشان داد که میانگین مناطق ۱ و ۲ به طور معنی‌داری بیشتر از مناطق دیگر، و میانگین مناطق ۳ و ۵ نیز بیشتر از منطقه ۴ است. بالاترین میانگین را منطقه ۲ و کمترین میانگین را منطقه ۵ داشته‌است همچنین تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص قابلیت فضایی در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشاهده شده‌است ($p < ۰/۰۵$). مطابق نتایج، تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص رویت‌پذیری در مناطق پنج‌گانه شهر رشت وجود دارد ($p < ۰/۰۵$). آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان داد بالاترین میانگین را منطقه ۲ دارد و میانگین منطقه ۴ به طور معنی‌داری کمتر از میانگین مناطق دیگر است. مطابق نتایج، تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص شبکه‌سازی در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشاهده شده‌است ($p < ۰/۰۵$). این آزمون نشان داد که میانگین مناطق ۲ و ۳ به طور معنی‌داری بیشتر از منطقه ۴ است و در نهایت تفاوت معنی‌داری در میانگین شاخص نظارت و مقاومت در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشاهده شده‌است ($p < ۰/۰۵$). آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان داد میانگین مناطق ۱ و ۲ به طور معنی‌داری بیشتر از مناطق دیگر، و میانگین مناطق ۳ و ۵ نیز بیشتر از منطقه ۴ است. بالاترین میانگین را منطقه ۲ و کمترین میانگین را منطقه ۴ داشته‌است.

توجه: حروف انگلیسی نشان‌دهنده نتایج آزمون تعقیبی است. حروف متفاوت بیانگر تفاوت معنی‌دار بین مناطق است و حروف مشترک نشان از عدم وجود تفاوت معنی‌دار است. بالاترین میانگین با حرف a مشخص شده است و به ترتیب حروف b و c و d قرار دارند که میانگین پایین‌تر را نشان می‌دهند.

جدول ۱۱

مقایسه میانگین شاخص‌ها در بین مناطق با آزمون تحلیل واریانس

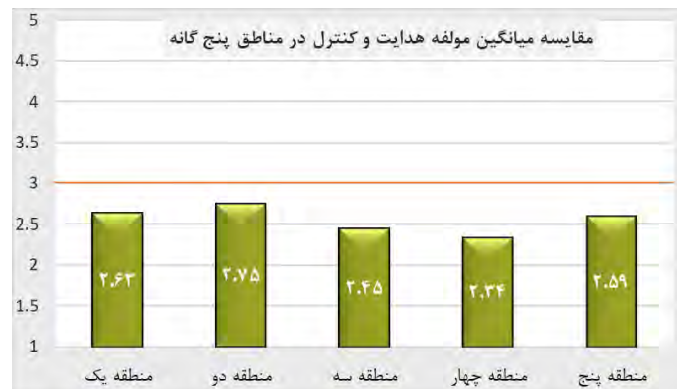
متغیر	مناطق											
	منطقه ۱		منطقه ۲		منطقه ۳		منطقه ۴		منطقه ۵			
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد		
تبادل فضایی	۳/۰۷ ^a	۰/۸۸	۳/۲۹ ^a	۰/۷۸	۲/۶۴ ^b	۰/۴۶	۲/۴۴ ^b	۰/۶۰	۳/۲۷ ^a	۰/۶۹	۲۳/۰۵	<۰/۰۰۱
تنوع فضایی	۳/۴۲ ^a	۰/۴۵	۲/۵۲ ^a	۰/۵۴	۳/۲۱ ^b	۰/۷۴	۲/۸۸ ^c	۰/۷۰	۳/۱۶ ^b	۰/۵۶	۱۳/۹۰	<۰/۰۰۱
قابلیت فضایی	۳/۳۸ ^a	۰/۶۷	۳/۳۴ ^a	۰/۷۵	۲/۷۶ ^b	۰/۵۴	۲/۴۱ ^c	۰/۴۴	۲/۹۴ ^b	۰/۶۰	۴۳/۲۵	<۰/۰۰۱
رویت‌پذیری	۲/۹۱ ^{ab}	۰/۶۱	۳/۰۱ ^a	۰/۵۶	۲/۵۸ ^c	۰/۴۹	۲/۳۳ ^d	۰/۴۹	۲/۷۴ ^{bc}	۰/۷۲	۱۹/۵۳	<۰/۰۰۱
ضابطه‌مندی	۱/۶۸	۰/۵۷	۱/۸۵	۰/۳۶	۱/۵۴	۰/۵۴	۱/۲۲	۰/۴۷	۱/۳۵	۰/۴۰	۰/۶۹	۰/۵۹۸
شبکه‌سازی	۱/۶۷ ^{ab}	۰/۴۸	۱/۸۳ ^a	۰/۴۶	۱/۷۷ ^a	۰/۵۳	۱/۲۶ ^c	۰/۳۴	۱/۵۸ ^{bc}	۰/۴۶	۲۲/۱۸	<۰/۰۰۱
نظارت و مقاومت	۱/۸۴ ^a	۰/۴۹	۱/۸۶ ^a	۰/۲۷	۱/۶۰ ^b	۰/۴۰	۱/۳۳ ^c	۰/۳۳	۱/۵۵ ^b	۰/۴۱	۲۷/۱۸	<۰/۰۰۱

شکل ۶ میانگین مولفه دانش فضایی در مناطق پنج‌گانه شهر رشت است. نتایج نشان داد که میانگین سه منطقه یک، دو و پنج از مقدار متوسط بالاتر و میانگین مناطق سه و چهار از متوسط نمرات کمتر است. بالاترین میانگین را منطقه دو با مقدار ۳/۳۸ و کمترین میانگین را منطقه چهار با مقدار ۲/۵۸ داشت.

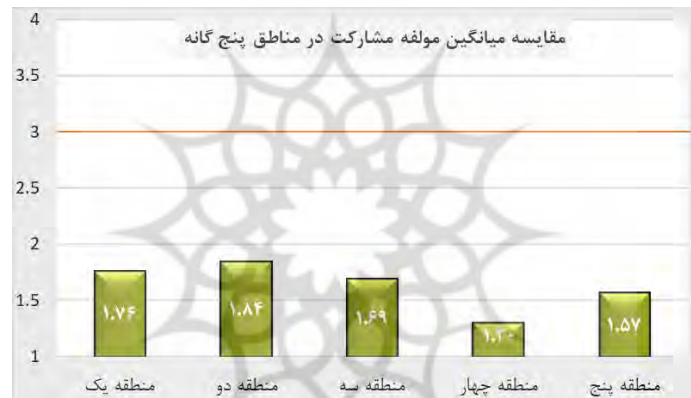
شکل ۶ نمودار ستونی میانگین مولفه دانش فضایی به تفکیک مناطق پنج‌گانه شهر رشت

شکل ۷ میانگین مولفه هدایت و کنترل در مناطق پنج‌گانه شهر رشت است. نتایج نشان داد میانگین تمامی مناطق پنج‌گانه شهر رشت در مولفه هدایت و کنترل کمتر از متوسط نظری (۳) است. بالاترین میانگین در بین مناطق مربوط به منطقه دو با میانگین ۲/۷۵ و کمترین میانگین مربوط به منطقه چهار با میانگین ۲/۳۴ است.

شکل ۷. نمودار ستونی میانگین مولفه هدایت و کنترل به تفکیک مناطق پنج گانه شهر رشت

شکل ۸ میانگین مولفه مشارکت در مناطق پنج گانه شهر رشت است. نتایج نشان داد میانگین تمامی مناطق پنج گانه شهر رشت در مولفه مشارکت کمتر از متوسط نظری (۳) است و اختلاف زیادی با متوسط داشته است که نشان از وضعیت نامطلوب مناطق در مولفه مشارکت دارد. بالاترین میانگین را در بین مناطق مربوط به منطقه دو با میانگین ۱/۸۴ و کمترین میانگین مربوط به منطقه چهار با میانگین ۱/۳۰ است.

شکل ۸. نمودار ستونی میانگین مولفه مشارکت به تفکیک مناطق پنج گانه شهر رشت

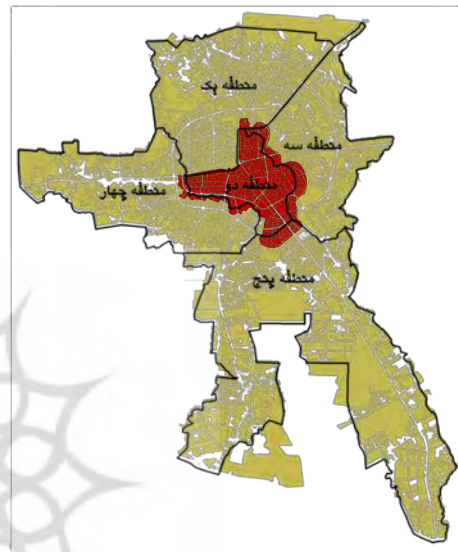
معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر رشت مرکز استان گیلان از بافت کالبدی متنوعی تشکیل شده است که دارای ویژگی‌های منحصر به فرد از نظر نوع دانه‌بندی، چگونگی قطعات تفکیکی، شبکه معابر، نحوه سلسله مراتب دسترسی و... می‌باشد. این تنوع، گروه‌بندی پهنه‌ها را مشکل می‌سازد. همچنین ساختار کلی و استخوان‌بندی شهر از یک الگوی شناخته‌شده شهرسازی تبعیت نمی‌کند و مطابق یک برنامه از پیش تدوین‌شده نیز شکل نگرفته است، بلکه در مقاطع و دوره‌های مختلف زمانی تحت تأثیر شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، بسته به سیاست‌های مقطعی مدیریت شهری در بخش‌های مختلف شهر، تصمیمات مختلف و متفاوتی اتخاذ شده است. ساختار کلی شهر، به صورت شعاعی - حلقوی ناقص است که این امر موجب عدم کارایی جریان ترافیک و عبور و مرور می‌گردد. به طور کلی شهر را میتوان به ۵ خوشه تقسیم‌بندی کرد. خوشه شمالی (منطقه ۱)، خوشه مرکزی (منطقه ۲)، خوشه شرقی (منطقه ۳)، خوشه غربی (منطقه ۴) و خوشه جنوبی (منطقه ۵). منطقه ۱ رشت با مساحتی بالغ بر ۲۱۳۰ هکتار در خوشه شمالی شهر رشت و در توسعه جدید شهری واقع می‌باشد. این محدوده در واقع بعد از شکل‌گیری بافت مرکزی و قدیمی شهر و با گسترش رشد شهر و افزایش ارتباطات این شهر با دیگر شهرهای استان و نیز در امتداد راه‌های مواصلاتی اصلی بوجود آمده است. منطقه ۲ رشت با مساحتی بالغ بر ۶۶۲ هکتار و با جمعیتی در حدود ۹۳۴۰۰ نفر در بافت مرکزی و تاریخی شهر رشت واقع می‌باشد. شکل اولیه این شهر متعلق به دورانی است که بازار رشت به عنوان محور شرقی - غربی، نقش محوری اصلی و فعالیتی مهم شهر را بر عهده داشته و رشد و گسترش شهر رشت پیرامون آن انجام شده است. این نحوه رشد که در امتداد راسته بازار صورت گرفته، باعث بوجود آمدن شکلی هسته‌ای-خطی در مرکز شهر شده است. منطقه ۳ رشت با مساحتی بالغ بر ۱۵۳۵ هکتار و

جمعیتی در حدود ۱۳۱۷۰۰ نفر در خوشه شرقی رشت قرار می‌گیرد. سکونت در منطقه سه دربرگیرنده‌ی تمامی الگوهای سکونت در شهر رشت است: بافت پر و متراکم ارگانیک، بافت پر و متراکم منظم، بافت درشت‌دانه مجتمع‌های مسکونی، بافت متخلخل روستایی، بافت متخلخل خودرو و بی‌برنامه. این بافت‌های شهری گونه‌گون بدون وجود برنامه‌ریزی جامع و بسیار نامنظم در کنار یکدیگر جای گرفته‌اند. منطقه ۴ رشت با مساحتی بالغ بر ۱۹۶۲ هکتار و جمعیتی در حدود ۱۹۶۲۰ نفر در خوشه غربی رشت قرار دارد. سمت غرب شهر و خارج از کمربندی دارای محله‌هایی با بافت خودرو می‌باشد و همان‌گونه که ذکر گردید بیشتر این محله‌ها بصورت روستاهای منفصلی بوده‌اند که بعدها به شهر اتصال یافتند. منطقه ۵ شهر رشت با مساحتی بالغ بر ۴۴۱۰ هکتار و جمعیتی در حدود ۱۱۴۷۲۲ نفر در خوشه جنوبی قرار دارد. از ویژگی‌های مهم این منطقه می‌توان به شکل‌گیری و گسترش فعالیت‌های صنعتی و کارگاهی در ورودی شهر از سمت تهران اشاره کرد. از دیگر ویژگی‌های منطقه ۵ می‌توان به وجود مسکن مهر و نیز شهر صنعتی در حریم شهر اشاره نمود.

شکل ۱۰. موقعیت خوشه‌بندی بافت کالبدی شهر رشت
برگرفته از: طرح جامع رشت مصوب ۱۳۸۶

شکل ۹. موقعیت مناطق پنج‌گانه شهر رشت
برگرفته از: طرح جامع رشت مصوب ۱۳۸۶

یافته‌ها و بحث

یافته‌های نظری تحقیق برآمده از مرور ادبیات و پیشینه پژوهش نشان داده‌است که بی‌عدالتی در فضا می‌تواند نقش مهمی در پیامدهای رفتاری ناشی از قدرت ایفا نماید. با توجه به نظریات مصاحبه شوندگان، ریشه اصلی عدم تحقق عدالت فضایی در شهر رشت را می‌توان در درجه اول به دلیل ناآگاهی شهروندان از حقوق شهروندی و نیز عدم مشارکت در توسعه‌های شهری دانست. دلیل دیگر نبود قدرت و یا توزیع نامتوازن قدرت در بین گروهی از افراد و نبود نماینده مردمی در توسعه شهر است. بی‌توجهی به مطالبات واقعی شهروندان، نگاه صرفاً کالبدی به شهر و نادیده گرفتن نقش عدالت ساختاری در مقابل عدالت توزیعی از دیگر عوامل عدم تحقق عدالت فضایی در شهر رشت است. همچنین قدرت انضباطی جهت هدایت و کنترل در شهرها دارای مشکلات و چالش‌های نهادین بسیاری در زمینه تهیه، بررسی، تصویب، اجرا و نظارت بر طرح‌های توسعه در شهرها است و ریشه بسیاری از چالش‌ها و تنگناها در نارسایی‌های قانونی، نقض ساختاری و عدم ارتباطات صحیح بین سازمانی و همچنین موازی‌کاری‌ها نهفته است. در انتهای این پژوهش با در نظر گرفتن دغدغه‌های اساسی و نظریات بنیادین پژوهش، دستاوردهای به دست آمده در خصوص این دغدغه‌ها تحت عنوان راهکار و پیشنهاد ارائه می‌شوند تا گامی در جهت حل مسائل و مشکلات فعلی برداشته و راهی جهت پژوهش‌های آتی گشوده شود. این راهکارها شاید تا حدی بتواند کاستی نادیده انگاشتن نقش قدرت در فرایند برنامه‌ریزی که منجر به بی‌عدالتی فضایی - کالبدی در شهر رشت می‌شود را جبران کند.

جدول ۱۲

راهبردها و سیاست‌های مولفه دانش فضایی

شاخص	راهبرد	سیاست
تعادل فضایی	توزیع عادلانه فضا، خدمات و امکانات در سطح محلات	متناسب بودن میزان خدمات عمومی با جمعیت هر منطقه - تمرکز زدایی از خدمات در مرکز شهر
تنوع فضایی	دسترسی عادلانه به فضاهای شهری و خدمات عمومی	ایجاد فرصت‌های دسترسی برابر برای تمامی استفاده‌کنندگان از فضا
قابلیت فضایی	وجود کاربری اراضی مختلط و پهنه‌بندی در سطح مناطق	استقرار کاربری‌های مکمل و تبعی در کنار یکدیگر - ایجاد خرده فروشی‌ها در سطح محلات جهت تامین نیازهای روزانه ساکنین
	نفوذپذیری عادلانه به فضاهای شهری	مناسب بودن عرض معابر جهت سهولت دسترسی سواره و پیاده به فضاهای عمومی و خدماتی شهری
	ایجاد کاربری‌ها و فضاهای عمومی همه‌شمول	ایجاد فضاهای عمومی در تمامی مناطق به صورت منعطف
	ارتقا کیفیت فیزیکی، کالبدی و خدماتی فضاهای شهری	ارتقا حس تعلق به مکان و ایجاد سرزندگی شهری
		ارتقاء کیفیت فیزیکی زیرساخت‌های کالبدی - نوسازی محلات شهری

جدول ۱۳

راهبردها و سیاست‌های مولفه هدایت و کنترل

شاخص	راهبرد	سیاست
رویت‌پذیری	ایجاد شفافیت بصری در فضاهای عمومی جهت نظارت متولیان شهری و شهروندان	- تامین روشنایی مناسب معابر و ایجاد جداره‌های شفاف - استقرار کاربری‌های شبانه در فضاهای عمومی جهت ارتقاء نظارت و امنیت اجتماعی
ضابطه‌مندی	نظارت بصری بر فضاهای شهری با استفاده از ابزارهای فیزیکی، معماری و هندسی	- استفاده از تکنولوژی‌های نظارت تصویری مانند دوربین‌ها و تلویزیون‌های مداربسته - ایجاد نظام پایش از طریق آرایش معمارانه و هندسی در فضاهای شهری مانند گشایش‌های فضایی - ایجاد جداره‌های شفاف و بازشونده به معبر عمومی
	سازمان‌دهی مکان‌ها از لحاظ معماری و کارکردی	انطباق ضوابط شهری جهت ساماندهی فرم ساختمان‌ها - سازماندهی هندسی معابر
	به کارگیری شیوه‌هایی از الزامات عملکردی مانند قوانین و مقررات برنامه‌ریزی	به کارگیری اهرم‌های قانونی جهت اجرای ضوابط طرح‌های توسعه با ایجاد سازوکاری بازدارنده از طریق دریافت جرائم مالی جهت جلوگیری از وقوع تخلفات ساختمانی - جلوگیری از انباشت سرمایه و انحصار فضایی

جدول ۱۴

راهبردها و سیاست‌های مولفه مشارکت

شاخص	راهبرد	سیاست
شبکه‌سازی	ایجاد پیوندهای ارتباطی و درهم‌تنیده بین شهروندان با وجود گفتمان‌های متفاوت	تشکیل شوراهای محلی و نهادهای غیرانتفاعی جهت شناخت نیازها و کمبودها در مناطق - اعتمادسازی در میان شهروندان جهت مشارکت در کنش‌های اجتماعی
	ایجاد نهادسازی توسط مجموعه‌ای گسترده از مشارکت‌کنندگان	توسعه و ایجاد نهادهای مردمی و توجه به سازمان‌های غیرانتفاعی - قدرت‌دهی به گروه‌های کم‌توان در بازتولید فضاهای شهری
	ایجاد فضایی جهت گفتمان انتقادی و به چالش کشیدن مدیریت شهری	افزایش روحیه مطالبه‌گری در شهروندان با انتخاب مدیران شهری دارای رویکرد عدالت محور - ایجاد فضایی جهت تصمیم‌سازی و آشنا کردن شهروندان با حقوق و تکالیف شهروندی

نظارت و مقاومت	ایجاد سازوکاری جهت نظارت همه جانبه شهروندان بر تصمیمات متولیان شهری	ایجاد سازوکاری جهت افزایش نظارت شهروندی بر سیاست‌های توسعه شهری، بازار زمین و مسکن - به رسمیت شناختن حق مقاومت شهروندان جهت کنترل بر روش‌های تولید و باز تولید فضا
----------------	---	--

نتیجه گیری

در بررسی مفاهیم عدالت فضایی و شهر عدالت‌محور مشخص شد که به دلیل محتوای عدالت، هیچ تعریف جهانی از آن وجود ندارد و مفهوم عدالت بسته به شرایط اجتماعی و جغرافیایی، معانی مختلفی به خود می‌گیرد (Yi Jian et al, 2020). هرچند محققان بر این نکته تاکید دارند که منافع مادی و غیرمادی ناشی از سیاست عمومی باید به شیوه‌ای عادلانه توزیع شود. این نکته نشانگر این مهم است که برنامه‌ریزی زاینده‌ی قدرت و سیاست است و برنامه‌ریزی شهری از این امر مستثنی نیست. در واقع این نکته مورد پذیرش عموم افراد است که شهروندان تسلط چندانی بر نیروهای تشکیل‌دهنده محیط ندارند و تغییردهندگان، تصمیم‌گیران، سازندگان و سازمان‌دهندگان محیط نه شهروندان، بلکه گروهی هستند که در سایه و به‌صورت مبهم به تغییر محیط و تصمیم‌گیری در خصوص شهر می‌پردازند. پیامدهای این روند منجر به خصوصی‌سازی فضاهای شهری و بی‌عدالتی در سازمان فضایی شهرها می‌شود. از این رو، برنامه‌ریزی شهری عدالت‌محور، گفتمان انتقادی علیه نابرابری قدرت (فقر، فساد و تبعیض) در فضاهای شهری و تلاش سیاسی علیه خصوصی‌سازی فضاهای عمومی به نفع سرمایه است (Dadash pour, Rostami & Alizade, 2015). بنابراین برای حرکت اصولی برنامه‌ریزی، شناسایی نقش قدرت‌ها و تاثیر نیروهای اثرگذار در جامعه ضروری است. در واقع شهر عدالت‌محور چهارچوب قدرت‌دهنده‌ای برای بازیگران شهری فراهم می‌کند تا به واسطه آن کیفیت زندگی شهری را بهبود بخشند. کیفیت زندگی و چگونگی توزیع فرصت‌ها دو محور برجسته عدالت فضایی و کالبدی است که در غالب عدالت توزیعی و عدالت ساختاری در شهر متبلور می‌شود. همچنین تحلیل فوکو از فضای عصر جدید بر این امر تاکید دارد که فضاهای خاص چگونه از طریق گفتمان‌های انضباطی و تکنولوژی‌های قدرت-دانش تولید، طراحی، ساخته، کنترل و تنظیم می‌شوند. میشل فوکو در نظریه دانش - قدرت، فضا را تولیدگر مناسبات قدرت می‌داند که به شیوه‌های مختلف، تأثیرگذاری خود را نشان می‌دهد و معتقد است که قدرت در فضا جریان دارد و هیچ فضایی نمی‌تواند به دور از جریان‌های قدرت وجود داشته باشد. بنابراین برنامه‌ریزی سازوکاری است که از طریق عدالت فضایی - کالبدی، با فضای شهری ارتباط پیدا می‌کند. بر اساس مباحث فوق و در راستای تبیین مولفه‌های عدالت فضایی کالبدی شهر عدالت‌محور با تاکید بر نظریه دانش - قدرت فوکو و با بررسی و تحلیل این مولفه‌ها و شاخص‌ها در مناطق پنج‌گانه شهر رشت مشخص شد که تقریباً تمامی مولفه‌ها و شاخص‌های شهر عدالت‌محور در تمامی مناطق این شهر کمتر از میانگین متوسط هستند. هرچند دانش فضایی یا همان عقلانیت فنی تا حدی توانسته است نسبت به دو مولفه دیگر یعنی هدایت و کنترل و مشارکت میانگین بالاتری را در سطح شهر به خود اختصاص دهد و در این میان منطقه ۲ که بافت مرکزی شهر را تشکیل می‌دهد، بالاترین میزان مولفه دانش فضایی یعنی بیشترین میزان تعادل، تنوع و قابلیت فضایی، بالاترین میزان هدایت و کنترل یعنی بیشترین میزان رویت‌پذیری و ضابطه‌مندی و بالاترین میزان مشارکت یعنی بیشترین میزان نظارت و شبکه‌سازی را دارد و منطقه ۴ که اغلب دارای بافتی خودرو و بی‌برنامه است، کمترین میزان این شاخص‌ها را دارا است. در نهایت می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که با شناسایی مولفه‌های عدالت فضایی - کالبدی بر مبنای نظریه دانش قدرت و رابطه دو سوی آن‌ها، برنامه‌ریزی می‌تواند از طریق دانش فضایی (عقلانیت فنی) و با ایجاد تعادل، تنوع و قابلیت‌های فضایی و با حرکت به سمت شکل‌های کامل‌تر تصمیم‌سازی از شدت بی‌عدالتی بکاهد. همچنین برنامه‌ریزی می‌تواند با تولید یک فضای انضباطی در جهت هدایت و کنترل (انضباط) و در راستای تنظیم هدفمند زندگی با استفاده از مفاهیمی چون رویت‌پذیری و ضابطه‌مندی در فضاهای انضباطی مانند شهرها، خیابان‌ها، کاربری‌های عمومی و... در جهت برابری اجتماعی و تاثیر بر قدرت کنشگران اقدام نماید. همچنین از طریق مشارکت (نفوذ بر انتخاب‌ها) و با در نظر گرفتن نقش شبکه‌ها به عنوان روابط بین نیروها و پیوندهای ارتباطی و نیز سیاست تفاوت و مقاومت و مشارکت دادن گروه‌های ضعیف‌تر در تصمیم‌سازی و نیز مشارکت نهادهای انضباطی از قبیل دولت‌های محلی، نمایندگان اجتماعی، مشارکت‌کنندگان محلی و...، نقش مثبتی در رهایی و ایستادگی ایفا نماید. در آخر به طور خلاصه می‌توان گفت درک ساختار قدرت مسلط و ایجاد یک نظام کنترل و نظارت با استفاده از دانش فنی و مشارکت مردمی می‌تواند منجر به دستیابی به شهر عدالت‌محور بر مبنای نظریه دانش - قدرت شود.

References

- kk nq,, Z., Bgggn, .. , Caaaaa, .. , & Jongrr dnn, J. (2020). vvv ooømnnh hñough dgggg: nn oddddg,, power, and absences in the making of southeastern Turkey. *Geoforum*, 114, 181-188. doi: 10.1016/j.geoforum.2020.06.011

- Alipour Koohi, p., Alikae, S., & Madahzade, S. (2022). Compiling the conceptual framework of the theory of the right to the city with saturation in Lefebvre's thoughts. *Cross-cultural studies*, 17(53), 9-30. (in Persian) doi: 20.1001.1.17358663.1401.17.53.4.3
- Assche, K.V., Beunen, R., Duineveld, M., & Gruezmacher, M. (2017). Power/knowledge and natural resource management: Foucaultian foundations in the analysis of adaptive governance. *Jornul of Environmental policy and planning*, 19(3), 308–322. doi: 10.1080/1523908X.2017.1338560
- Dadash pour, H., Rostami, F., & Alizade, B. (2015). *Explaining the concept of spatial justice and its realization in urban planning*. Tehran: Research Plan of the Vice President of Science and Technology, Support Fund for Researchers and Technologists of the country. (in Persian).
- Dianati, V., (2021). The Anti-sprawl Policies in Tehran and the Creation of Spatial Injustice. *disP - The Planning Review*, 57(3), 83-99. doi: 10.1080/02513625.2021.2026675
- bbbbcc, .. , Zkkky, R., Crrpenrrr, J., & rrr rrr,, .. (2020). Torrr ds hle 'usc cyy' Expocring hle uuuuuo of Europaan city mayors. *Urban Research & Practice*, 15(2), 215-238. doi: 10.1080/17535069.2020.1739323
- Etehadi, ali. (2021). Urban social justice in the absence of democracy. *Shebak*, 7(6), 243-248 . (in Persian) URL: <https://sid.ir/paper/967755/fa>
- Fainstein, S. (2014). The just city. *International Journal of Urban Sciences*, 18(1), 1-18 . doi: 10.1080/12265934.2013.834643
- Fischer, F. (2007). "Discursive planning" in searching for the just city. In Marcuse, p., Connolly, J., Novy, J., Olivo, I., Putter, C., & Steil, J (Ed.), New York: Rowledge.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish- The birth of prison*. (A. Sheridan, trans). New York: Vintage book (Original work published 1977). URL: <https://www.goodreads.com/book/show/80369>
- Foucault, M. (1980). *Power and knowledg- selected interviews and other writings(1972-1977)*. In C. Gordon (Ed.), New York: Pantheon.
- Gerber, J.D., Debrunner, G. (2022). Planning with power- Implementing urban densification policies in Zurich, Switzerland. *Land Use Policy*, 123 (106400), 1-13. doi: 10.1016/j.landusepol.2022.106400
- Haghighi Broojen, s., Yazdanfar, S., & Behzadfar, M. (2020). Reading space based on Foucault's space-power theories (case study: Naqsh Jahan square in the Safavid era). *Studies of the Islamic Iranian city*, 1(39), 43-54. (in Persian). doi: 20.1001.1.2228639.1399.10.39.4.6
- Hartman, T.; Basta, c; Moroni, s. (2019). People making cities – Cities making justice. The ethical relevance of Jane Jacobs' work. *Cities, the international journal of urban policy and planning* 91, 1-3 doi: 10.1016/j.cities.2019.02.019
- Haugaard, M. (2022). Foucault and Power: A Critique and Retheorization. *Critical Review, A Journal of Politics and Society*, 34 (3), 1-31. doi: 10.1080/08913811.2022.2133803
- Holgersen, S., (2020). On Spatial Planning and Marxism: Looking Back, Going Forward. *Antipode, A Radical Journal of Geography*, 52(3), 800–824. doi: <https://doi.org/10.1111/anti.12614>
- Junge, T. (2008). *Gouvernmentability of society of knowledge: Politics and subjectiveness under regime of knowledge*. transcript Verlag. <https://www.jstor.org/stable/j>.
- Israel, J., Frenkel, A. (2020). Justice and inequality in space-A socio-normative analysis. *Geoforum*, 110, 1-13. doi: 10.1016/j.geoforum.2019.12.017
- Lefebvre, H. (1996). *The Urban Revolution*, (R. Bononno, trans.), New York, University of Minnesota press.
- Li, T.M. (2007). *The Will to Improve: Governmentality, Development, and the Practice of Politics*. Duke University Press, Durham.
- Marcuse, P. (2009). *Post script: Beyond the just city to the right to the city, in searching for the just city*. New York: Rowledge

- Mashhadi Moghadam, n., & Rafieian, m. (2019). If Foucault were an urban planner: An epistemology of power in planning Theories. *Cogent Arts & Humanities*, 6, 1-17. doi: 10.1080/23311983.2019.1592065
- Mosleh, A. (2020). *truth and power*. Tehran: ney. (in Persian)
- Muller, A. (2019). Voices in the city- On the role of arts, artists and urban space for a just city. *Cities, the international journal of urban policy and planning*, 91, 41-57. doi: 10.1016/j.cities.2018.04.004
- Ottes, J. (2021). On Foucault and Brazilian Urbanismo: a genealogy of city planning in Rio de Janeiro and São Paulo. *Planning Perspectives*, 36(6). doi: 10.1080/02665433.2021.1899848
- Rawls, John. (1999/1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Razavi zade, S., Abdilkarimi, B., & Morad khani, A. (2019). Truth and will aimed at power as art. *Basic Western Studies, Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, 10(2), 97-122. (in Persian) doi: 10.30465/os.2020.5207
- Saeidi, Z. (1402). The gap of justice in Kant's theory of hope. *Philosophical Meditations*, 13(31). (in Persian) doi: 10.30470/phm.2022.546604.2161
- nnnoon, T. (2020). oome Mnnnoonns nnR'''''' ' hoory of Jus..... *The Journal of Ethical Reflections*, 1(2), 31-45. URL: <http://jer.znu.ac.ir/>
- Soja, E. W. (2010). *Seeking spatial justice*. U of Minnesota Press.
- Spinoza, B. (2023). *Theologico-Political Treatise* (A. Ferdosi, trans.), (8nd Ed.). Tehran: Enteshar Corporation. (Original work published 1960) (in Persian).
- Tajzade, m. (2020). Understanding the concept of power according to Michel Foucault and Max Weber. *Research in humanities and social studie*, 20(2), 176-189. (in Persian) URL: <http://www.xn--egb.ir/>
- Tavakolinia, j., & Shams pooya, m. (2016). The transformation of power and governance with a look at urban power issues. *Geography (scientific-research and international quarterly of the Iranian Geography Association)*, 50(14). (in Persian) URL: <https://sid.ir/paper/150172/fa>
- Wolf, A. (2020). Planning culture – dynamics of power relationsbetween actors. *European Planning Studies*, 28 (11), 2213-2236. doi: 10.1080/09654313.2020.1714553
- Yazar, M., & York, A. (2023). Nature-based solutions through collective actions for spatial justice in urban green commons. *Environmental Science & Policy*, 145, 228 -237. doi: 10.1016/j.envsci.2023.04.016
- Yi Jian, I., Luo, J., & Chan, E. (2020). Spatial justice in public open space planning: Accessibility and inclusivity, *Habitat International*, 97, 54-64. doi: 10.1016/j.habitatint.2020.102122
- Zali, N., & Sarmast, B. (2010). The Spatial Layout of the Urban Networks and Demographic Planning in the 2022 Prospective, the Case of Azerbaijan. *Strategic Studies Quarterly*, 13(48), 59-89. (in Persian)
- Zaimaran, M. (2020). Michel Foucault- knowledg and Power, (10nd Ed.). Tehran: Hermes, (Original work published 1999). (in Persian)